

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра приватного права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ЯК УЧАСНИКИ
ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН»**
**«LEGAL ENTITIES UNDER PUBLIC LAW AS PARTICIPANTS IN CIVIL
LEGAL RELATIONS»**

Виконав:

Студент 2 року навчання
Спеціальності 081 «Право»
Дворовий Арсеній Костянтинівич

Керівник: Дзера Ірина Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2025 р.

Київ 2025

Демократична
академијска заједница

Ј, Дворски Тренинг Коментари, тужбом 2-20 рсеу
набавило лиценциски програм за специјалност „Право“
преку интернету правних наука ЈАУКМА извршавајући тако:

— Јавила ми се квалитативна (лиценца)
радња на тему: „~~Јако~~ Кривични законик
право је уочено извршавајући“ Више
вишема академијска заједница на не личност
поручење, переправљено п. 3.1 ” Писмених про
чују заједничку збринутост ЈАУКМА је
змишљајући како је змишљајући.

— Ј забавило, ур кадаци ми се је провери електрон
на версија радња је идентична и јури. Версија

05.05.2025 р.

Дворски т.к

ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА.....	6
1.1 Поняття та ознаки юридичних осіб публічного права в Україні.....	6
1.2 Проблеми формування системи юридичних осіб в Україні та визначення критеріїв їх поділу.....	14
1.3 Зарубіжний досвід правового регулювання юридичних осіб публічного права.....	29
РОЗДІЛ II: ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В ОКРЕМИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	37
2.1 Загальні засади участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах	37
2.2 Особливості участі юридичних осіб публічного права в окремих видах правовідносин.....	41
РОЗДІЛ III: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА.....	61
3.1 Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб публічного права.....	61
3.2 Особливості розгляду спорів між юридичними особами публічного права.....	66
Висновки.....	71
Список використаних джерел.....	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де правові системи держав зазнають постійного розвитку, а інтеграція до європейського правового простору є одним із пріоритетів України, питання правового регулювання юридичних осіб публічного права (ЮОПП) набуває особливої ваги. ЮОПП відіграють ключову роль у реалізації суспільного інтересу, виконуючи функції держави чи територіальних громад у таких сферах, як освіта, енергетика, охорона здоров'я тощо. Проте в Україні їхній правовий статус, відповідальність і участь у цивільних правовідносинах залишаються недостатньо врегульованими, що породжує численні колізії між нормами Цивільного кодексу України (ЦКУ), Господарського кодексу, Бюджетного кодексу та спеціальними законами. Відсутність чіткого визначення ЮОПП, неузгодженість критеріїв їхньої класифікації та прогалини у регулюванні майнової відповідальності ускладнюють їхню діяльність і захист прав контрагентів у цивільному обігу.

Особливої уваги потребує проблема цивільно-правової відповідальності ЮОПП, оскільки їхнє майно, закріплене на праві господарського відання чи оперативного управління, часто захищене від стягнення, що створює дисбаланс у відносинах із приватними суб'єктами. Не менш важливим є аналіз їхньої участі у цивільно-правових спорах, де двоїста природа ЮОПП — поєднання публічних і приватноправових функцій — призводить до правової невизначеності, зокрема щодо меж їхньої правосуб'єктності та автономії. До того ж, з огляду на прагнення України до гармонізації законодавства з нормами ЄС, де ЮОПП регулюються більш системно, дослідження міжнародного досвіду може стати орієнтиром для вдосконалення національних норм. Актуальність теми зумовлена необхідністю усунення законодавчих прогалин, забезпечення стабільності цивільного обігу та приведення регулювання ЮОПП у відповідність до сучасних правових стандартів.

Науково-теоретичну базу дослідження складають напрацювання таких науковців, як О.В. Дзера, В.М. Коссак, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.М. Парасюк, Р.В. Сабодаш, В. Блащук, а також зарубіжних авторів, таких як Martha Roggenkamp та Reinhard Zimmermann, які аналізували правову природу публічних суб'єктів у різних правових системах. Їхні праці допомагають розкрити двоїсту природу ЮОПП, проблеми їхньої відповідальності та класифікації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі створення, діяльності, цивільно-правової відповідальності та участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах.

Предметом дослідження є законодавчі норми, судова практика та наукові напрацювання, що регулюють правовий статус, відповідальність і участь ЮОПП у цивільних правовідносинах в Україні та за кордоном.

Метою дослідження є комплексний аналіз правового регулювання діяльності ЮОПП, виявлення проблемних аспектів їхнього статусу, відповідальності та участі у цивільних правовідносинах, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародного досвіду.

Основні завдання дослідження:

- Визначити правову природу, суть і ознаки юридичних осіб публічного права в Україні;
- Проаналізувати критерії класифікації ЮОПП та їхнє відмежування від суб'єктів приватного права;
- Дослідити особливості цивільно-правової відповідальності ЮОПП, зокрема деліктної та субсидіарної;
- З'ясувати правові засади участі ЮОПП у цивільно-правових спорах, враховуючи їхню обмежену правосуб'єктність і галузеву специфіку;
- Визначити проблеми формування системи ЮОПП в Україні та неузгодженості у законодавстві;

- Проаналізувати міжнародний досвід регулювання ЮОПП, зокрема у країнах ЄС, для порівняння з законодавством України та урахування зарубіжного досвіду
- Окреслити перспективи вдосконалення українського законодавства щодо ЮОПП, включаючи пропозиції з уніфікації норм і гармонізації з європейськими стандартами.

Методологія дослідження. Аналітичний загальнонауковий метод використано для розподілу теми на складові, що дозволило детально дослідити поняття ЮОПП, їхню відповідальність і участь у спорах. Системний метод застосовано для аналізу взаємозв'язків між нормами ЦКУ, Бюджетного кодексу та спеціальними законами, розглядаючи ЮОПП як елемент правової системи. Герменевтичний метод допоміг інтерпретувати чинні норми та судову практику для з'ясування їхнього змісту. Логіко-юридичний метод використано для виявлення проблем правового регулювання та формулювання пропозицій щодо їх вирішення. Порівняльно-правовий метод дозволив співставити українське законодавство з нормами країн ЄС, таких як Німеччина та Франція, для визначення кращих практик. Метод теоретичного моделювання застосовано для розробки пропозицій щодо вдосконалення законодавства, зокрема через створення спеціального закону про ЮОПП.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

1.1. Поняття та ознаки юридичних осіб публічного права в Україні

Юридичні особи є важливими учасниками цивільних відносин, що вимагає від цивільного законодавства не лише чіткого визначення підстав їхньої участі у таких відносинах, а й детального врегулювання їхнього правового статусу для забезпечення ефективного правового регулювання відносин за їхньою участю. Попри те, що регулювання правовідносин за участі юридичних осіб зазнало значного розвитку, в законодавстві України досі відсутнє чітке визначення "юридичної особи публічного права". Ця прогалина призводить до низки проблем: неоднозначності у визначенні їхньої правової природи, труднощів у розмежуванні публічних і приватноправових функцій, а також суперечностей у правозастосуванні під час вирішення спорів за їхньою участю. Водночас це поняття можна сформулювати на підставі ознак, визначених цивільним законодавством, таких як створення розпорядчим актом держави чи органу місцевого самоврядування та орієнтація на реалізацію суспільного інтересу.

Вперше юридичні особи публічного права були виокремлені в Цивільному кодексі України, а саме ч.2 81 статті ЦКУ надає таке формулювання: «Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.»[2] Більш того, аналіз положень ст. ст. 2, 80, 81, 82, 87 та 167–169 Цивільного кодексу України дозволяє виокремити основні ознаками такої юридичної особи, серед яких:

1. Створення і реєстрація відповідно до закону.
2. Формування на підставі розпорядчого акта вищого державного органу.
3. Встановлення правового статусу і порядку функціонування за Конституцією та законами України.

Проте наразі головною проблемою правового регулювання юридичних осіб публічного права є очевидний брак тлумачення в законах такого виду юридичних осіб і лише наукова література допомагає виробити поглиблене розуміння сутності цих суб'єктів. Зокрема, О.В Олькіна в своїй науковій роботі «Конституціоналізація поняття «юридична особа публічного права»», розділяючи думку багатьох науковців надає таке трактування цього терміну: «це визнане публічною владою в цій якості матеріальне та публічно-правове некомерційне утворення, що виступає у правовідносинах у різних організаційно-правових формах з метою загального добра шляхом законного застосування публічної влади, співробітництва з нею, тиску на неї, що має ідентифікуючі ознаки, володіє майном, правами й обов'язками й несе відповідальність за свої правові акти й дії» [\[1, с. 70\]](#).

Порядок формування та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законами, тоді як цивільне законодавство регулює їхню участь у цивільних правовідносинах.

Наприклад, вказівка на те, що Конституція України визначає правовий статус юридичних осіб публічного права, дозволяє виокремити такі суб'єкти, чий статуси прямо визначені Конституцією, наприклад, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, суди тощо.

Згідно із ст. 81 Цивільного кодексу України [\[2\]](#) визначено види юридичних осіб, які відповідно до законодавства виділяються в юридичні особи публічно та приватного права. Порядок участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах регламентується 82 статтею ЦКУ, на них поширюється дія Кодексу за загальним правилом, якщо інше не встановлено законом. З цього положення випливає, що такий вид юридичних осіб регулюються одними і тими ж нормативно-правовими актами, що і юридичні особи приватного права. Наприклад, юридичні особи публічного права вважаються створеними за загальним порядком, тобто з дня їх державної реєстрації, що регулюється статтею 87 ЦКУ. При цьому, в статті 89 ЦКУ визначено, що юридична особа проходить державну реєстрацію згідно із законом, а дані державної реєстрації

включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального знайомлення.

Проблематика визначення юридичних осіб публічного права (ЮОПП) ускладнюється тим, що в українському праві відсутній єдиний підхід до відмежування цього поняття від інших суб'єктів права, зокрема суб'єктів владних повноважень. Як зазначає Н.В. Дараганова, у сфері адміністративного права доцільно розглядати колективні суб'єкти, які не є юридичними особами, але мають адміністративну правоздатність. Вона підкреслює, що статус юридичної особи не є обов'язковою умовою для участі в адміністративних правовідносинах, що створює додаткову складність у класифікації ЮОПП [46, С. 40]. Наприклад, у практиці можуть виникати ситуації, коли суб'єкт, який не зареєстрований як юридична особа, виконує публічні функції, що ставить під сумнів універсальність критерію державної реєстрації для ЮОПП.

Ця позиція підтверджується Постановою Верховного Суду від 2020 року у справі № 263/6228/19, де суд наголосив, що адміністративно-процесуальна дієздатність суб'єкта владних повноважень не пов'язана зі статусом юридичної особи, а має публічно-правову природу [71]. Таким чином, теоретичний аналіз свідчить про необхідність розмежування понять «юридична особа публічного права» та «суб'єкт публічного права» на доктринальному рівні, що наразі не відображено в законодавстві.

Міжнародний контекст також відіграє важливу роль у розумінні правового статусу юридичних осіб публічного права (ЮОПП) в Україні. Оскільки практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) є джерелом права в Україні відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», необхідно дослідити рішення, що стосуються участі ЮОПП у правовідносинах. Так, у справі «Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei проти Молдови» (заява № 39745/03, рішення від 03.04.2007) ЄСПЛ зазначив, що держава може нести відповідальність за дії юридичних осіб, якщо вона здійснює значний контроль над їхньою діяльністю, зокрема через фінансування, управлінські рішення чи інші форми впливу. В українському

контексті це має особливе значення для таких суб'єктів, як державні підприємства чи органи влади, чия діяльність часто залежить від бюджетних асигнувань і підзвітності державі, що підкреслює необхідність чіткого правового регулювання їхньої відповідальності та автономії [32].

Водночас ні нормативні акти, що регулюють сферу публічного права, ні наукові праці, присвячені відповідним галузям, не пропонують чіткого визначення публічно-правової специфіки юридичних осіб у порівнянні з іншими суб'єктами, які такого статусу не мають. Єдиного підходу до того, які саме суб'єкти права охоплюються цим терміном у межах публічного права, також не існує; його значення зазвичай доводиться встановлювати залежно від конкретного контексту. Це призводить до термінологічної невизначеності та створює ризик виникнення змістових розбіжностей. Наприклад, Кодекс адміністративного судочинства України (КАС) чітко розрізняє юридичних осіб як невіддільних суб'єктів і органи влади як суб'єктів владних повноважень, навіть протиставляючи їх. Натомість у матеріальному адміністративному праві до категорії юридичних осіб відносять як органи влади, так і невіддільні суб'єкти — підприємства, установи, організації. При цьому адміністративно-правовий зміст цих понять не уточнюється, а суб'єктам, які не є юридичними особами, не заперечується адміністративна правоздатність і дієздатність, однак їхні адміністративно-правові особливості у порівнянні з юридичними особами не визначаються.

Ще однією нерегульованою проблемою є співвідношення понять "юридична особа публічного права" та "суб'єкт владних повноважень" у контексті адміністративного права. Згідно з Кодексом адміністративного судочинства України (ст. 4), суб'єктами владних повноважень можуть бути як органи влади, так і юридичні особи, уповноважені законом на виконання таких функцій. Проте не всі ЮОПП є суб'єктами владних повноважень, що породжує плутанину в їхній правовій ідентифікації. Наприклад, державні університети виконують публічні функції (надання освіти), але не завжди мають владні

повноваження у розумінні адміністративного права, що ускладнює їхню участь у спорах з приватними суб'єктами [33, с. 112].

Отже, проаналізувавши думки науковців та правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права в законодавстві України, можна зробити висновки щодо відсутності єдиного нормативного тлумачення цього терміну, що зумовлює термінологічну невизначеність і ускладнює відмежування ЮОПП від інших суб'єктів права, зокрема суб'єктів владних повноважень. Хоча цивільне законодавство України виокремлює основні ознаки таких осіб — створення розпорядчим актом, орієнтацію на суспільний інтерес і регулювання їхнього статусу законами, — брак чіткого визначення та узгодженого підходу до їхньої класифікації породжує суперечності в правозастосуванні та теоретичні дискусії. Це підкреслює необхідність доктринального уточнення поняття ЮОПП, яке б враховувало їхню публічно-правову природу та забезпечило однозначність у розмежуванні з іншими учасниками правовідносин. Отже, аналіз правового статусу юридичних осіб публічного права в Україні свідчить про необхідність чіткого врегулювання не лише їхньої правосуб'єктності, а й процедур їхнього створення та функціонування, зокрема через механізми державної реєстрації.

Особливості державної реєстрації юридичних осіб публічного права

Натепер нормативним актом, що регулює відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб - підприємців, є (згідно із преамбулою цього Закону) Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" (Закон про реєстрацію). [\[3\]](#)

Відповідно до статті 3 Закону про реєстрацію дія цього Закону поширюється на державну реєстрацію всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, а також фізичних осіб – підприємців, а Законом можуть бути встановлені особливості державної реєстрації (у тому числі професійних спілок), благодійних організацій, партій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, банків, торгово-промислових палат, фінансових установ (у

тому числі кредитних спілок), бірж, а також інших установ та організацій. Таким чином, цей Закон встановлює загальні принципи реєстрації, але визнає можливість існування спеціальних процедур для окремих категорій суб'єктів, до яких належать і ЮОПП.

Для юридичних осіб публічного права особливості державної реєстрації передбачені також іншими нормативними актами. Наприклад, Законом України "Про освіту" (стаття 22) встановлено, що заклади освіти, які є ЮОПП, набувають статусу юридичної особи після їхнього заснування державою чи органами місцевого самоврядування, а порядок їхньої реєстрації регулюється установчими документами та спеціальними нормами цього Закону [67]. Аналогічно, Законом України "Про ринок електричної енергії" (стаття 6) передбачено, що підприємства в енергетичній сфері, такі як оператори систем передачі, в тому числі юридичні особи публічного права підлягають державній реєстрації в порядку, визначеному Регулятором [68]. Ці приклади демонструють, що попри загальний підхід до реєстрації, передбачений Законом про реєстрацію, специфіка ЮОПП вимагає додаткового правового регулювання, яке враховує їхню публічну природу та функції.

Для юридичних осіб публічного права особливості державної реєстрації передбачені також іншими нормативними актами. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України від 05 травня 2000 року № 755 створено державне підприємство "Енергоринок", де відповідно до пункту 3 реєстрація здійснюється на підставі затвердженого директором підприємства статуту, а відповідальність за погодження його положень покладено на уповноважені органи [69]. У свою чергу, пункт 20 статті 21 Закону України "Про Національну поліцію" від 2 липня 2015 року № 580-VIII визначає, що територіальні органи Національної поліції як ЮОПП створюються на підставі внесення відповідної пропозиції керівником поліції до Міністра внутрішніх справ [70]. Такий контроль за створенням та державною реєстрацією юридичних осіб публічного права свідчить про посилений державний контроль за їх функціонуванням, предметом їхньої діяльності тощо, що дозволяє зробити висновок, що однією з ключових

особливостей при створенні та реєстрації юридичних осіб даного типу є забезпечення належного захисту державою суспільних інтересів через закріплення за юридичною особою публічного права певних функцій, таких як постачання електроенергії або правоохоронна діяльність.

Правосуб'єктність юридичних осіб публічного права

Ще одним ключовим фактором, який є критично важливим для аналізу правової природи юридичних осіб публічного права в Україні є визначення та класифікація ознак цивільної правосуб'єктності таких юридичних осіб як наріжного каменя їх можливості бути учасником цього виду правовідносин, адже головною умовою вступу будь-якої юридичної особи в правовідносини є їхня здатність виступати суб'єктом таких відносин. В контексті юридичних осіб, які створені задля реалізації публічного та суспільного інтересу, цивільна правосуб'єктність полягає у поєднанні прав та обов'язків, носієм яких вона може бути виконуючи функції суб'єкту цивільного права. Як зазначає В.Ф. Яковлев, кількість прав та обов'язків, що становлять систему правосуб'єктності в цивільних правовідносинах мають тенденцію постійно змінюватись та опираються на такі чинники як політичні, економічні та соціальні передумови, що безумовно актуально і для юридичних осіб публічного права. Автор зазначає, що в умовах радянської економіки громадянин мав обсяг цивільної правосуб'єктності лише для набуття благ для особистого споживання, тоді як сьогодні він має право займатися підприємницькою діяльністю, а відтак його цивільна правосуб'єктність стала ширшою. [58]

Для ЮОПП еволюція цивільної правосуб'єктності є не менш показовою. У радянські часи через централізоване управління економікою такі суб'єкти фактично не мали автономії у цивільних відносинах, однак сучасне законодавство наділило їх можливістю брати активну участь у цивільному обігу. Це сприяє ефективнішій реалізації суспільних завдань через ЮОПП і відкриває поле для подальшого дослідження їхнього правового статусу та ролі у цивільних правовідносинах. На думку українського правознавця О.В. Дзери, правосуб'єктність ЮОПП є похідною від їхньої мети — служити державі чи

громаді, що зумовлює їхню специфіку у цивільних відносинах порівняно з приватними юридичними особами [60].

Цивільна правосуб'єктність юридичних осіб публічного права зазнала масштабних метаморфоз. Від абсолютної відсутності правосуб'єктності через жорстку політику централізації в Радянському союзі, вони отримали можливість виступати повноцінними учасниками цивільних правовідносин сьогодні, що безумовно позитивно сприяє реалізації суспільного інтересу за допомогою ЮОПП та дає простір для подальших досліджень їх правосуб'єктності та місця в умовній системі координат цивільних правовідносин.

Для подальшого аналізу розвитку правосуб'єктності юридичних осіб публічного права слід звернутися до загальних критеріїв визначення правосуб'єктності у юридичних осіб загалом. Диференціація елементів змісту правосуб'єктності юридичних осіб в наукових колах визначається за правочиноздатністю, деліктоздатністю, трансдієздатністю, бізнесдієздатністю та корпоративною правоздатністю[59]. Ознаки, що були наведені вище відображають елементи правосуб'єктності юридичних осіб як приватного, так і публічного права, проте досліджуючи це питання в контексті теми магістерської роботи стає очевидним факт розширення правосуб'єктності юридичних осіб публічного права та набуття ними всіх елементів, що були описані вище, що в свою чергу допомагає державі реалізовувати суспільний інтерес через такі ЮО ефективніше. Це дає можливість зробити висновок про повноцінну участь юридичних осіб публічного у цивільних правовідносинах як самостійної ланки юридичних осіб.

Отже, еволюція правосуб'єктності ЮОПП, хоча й сприяє їхній активній участі у цивільних відносинах, супроводжується правовою невизначеністю, яка потребує вдосконалення законодавчого регулювання для усунення суперечностей і забезпечення чіткості їхнього правового статусу.

1.2 Проблеми формування системи юридичних осіб в Україні та визначення критеріїв їх поділу

Як було вказано в попередньому підрозділі, ч.2 ст. 81 Цивільного кодексу України встановлює розподіл на юридичних осіб публічного та приватного права, проте питання щодо критеріїв за яким визначається такий розподіл залишається відкритим, хоча проблема такого розмежування і описана в багатьох працях українських науковців, зокрема Юркевич Ю., Л.В. Винара, С.Ю. Капліна, В.М. Коссака, І.М. Кучеренко, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Д.М. Стриханової та інших.

Важливо врахувати, що органи державної влади можуть створювати як юридичні особи публічного, так і приватного права. Тому визначення статусу юридичної особи публічного права вимагає збалансованого підходу, який базується на функціональному призначенні і правовому статусі.

Ключова різниця між юридичними особами публічного та приватного права полягає в порядку створення, зокрема юридичні особи приватного права створюються на підставі установчих документів, що передбачено статтею 87 ЦКУ. В свою чергу, юридична особа публічного права створюється відповідно до розпорядчого акту Президента України, органів місцевого самоврядування, органів Автономної республіки Крим або інших органів державної влади. Утворення та реєстрація юридичних осіб публічного права визначається Конституцією України та законом.

Критерієм, який при цьому застосовано законодавцем для такого поділу, є порядок створення юридичної особи. Якщо вона створюється в добровільному порядку шляхом заснування її особами на підставі домовленості між собою, то це юридична особа приватного права. Якщо ж вона створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, то це юридична особа публічного права [4, с. 71]. При цьому не можна відкидати також інтерес, який слугує для осіб мотивацією для об'єднання з іншими особами задля створення

юридичної особи, чи взагалі мету, задля якої вирішується її створити[5, с. 90–93]. Отже, юридичні особи приватного права створюються за ініціативою приватних осіб на підставі приватноправового акта (засновницького договору, статуту, установчого акта) для задоволення приватного інтересу, насамперед їх засновників/учасників (на участь в управлінні, отримання прибутків або розподіл певних матеріальних благ, набуття переваг, що надаються членством в організації, тощо). Натомість юридичні особи публічного права створюються за ініціативою державних органів чи органів місцевого самоврядування (комунальних) на підставі публічно-правового акта (закону, адміністративного акта) органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, розпорядження, наказу Кабінету Міністрів України тощо для задоволення публічного інтересу [4, с.71]..

В українському праві поділ юридичних осіб на публічного та приватного права є фундаментальним і базується на їхній природі, меті створення, способі функціонування та правовому регулюванні. Цей поділ закріплено в Цивільному кодексі України (стаття 81), де зазначено, що юридичні особи можуть створюватися у двох формах — публічного або приватного права[2]. Щоб зрозуміти, чим вони відрізняються, розглянемо основні критерії, які використовуються для їх розмежування.

Як було вказано раніше, першим і ключовим критерієм є мета, заради якої створюється юридична особа. Юридичні особи публічного права виникають для реалізації публічних інтересів, тобто виконання завдань, пов'язаних із державним управлінням, забезпеченням суспільних благ чи наданням послуг населенню. Наприклад, органи державної влади (міністерства, відомства), органи місцевого самоврядування (сільські, міські ради), державні установи (школи, лікарні) створюються, щоб служити суспільству загалом. Натомість юридичні особи приватного права створюються для задоволення приватних інтересів засновників — це може бути отримання прибутку (ТОВ, АТ) або досягнення некомерційних цілей (громадські організації, благодійні фонди).

Другий критерій — це правова основа та ініціатива створення. Юридичні особи публічного права завжди виникають на підставі нормативно-правових актів: законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів чи рішень місцевих рад. Наприклад, Верховна Рада України створена на основі Конституції, а державне підприємство — на підставі відповідного закону чи урядового рішення. Водночас юридичні особи приватного права створюються за волевиявленням приватних осіб чи організацій через укладення установчого договору або затвердження статуту, як це передбачено для товариств з обмеженою відповідальністю чи кооперативів.

Юридичні особи публічного права зазвичай наділені владними повноваженнями, які дозволяють їм діяти від імені держави чи громади. Вони можуть видавати нормативні акти, накладати обов'язки на інших суб'єктів або контролювати дотримання закону. Наприклад, податкова служба як юридична особа публічного права має право перевіряти платників податків і накладати штрафи. Юридичні особи приватного права таких повноважень не мають — їхня діяльність спрямована на реалізацію власних прав та обов'язків у межах цивільних відносин, без права примусу чи публічного регулювання.

Ще одним важливим критерієм є джерела фінансування. Юридичні особи публічного права переважно утримуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів. Їхнє майно належить до державної або комунальної власності, а використання цих ресурсів підпорядковане публічним інтересам. Наприклад, фінансування діяльності судів чи комунальних підприємств здійснюється з бюджетних коштів. Юридичні особи приватного права, навпаки, існують за рахунок внесків засновників, власних доходів від діяльності чи інших приватних джерел, таких як кредити чи інвестиції.

Дослідження правового регулювання юридичних осіб публічного права (ЮОПП) в Україні, беручи до уваги положення Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 № 4196-IX дає змогу здійснити аналіз ключових проблем правового статусу

юридичних осіб публічного права, їх майнових прав, відповідальності та участі у цивільних правовідносинах. Закон № 4196-ІХ, який набув чинності 28 лютого 2025 року та вводиться в дію з серпня 2025 року, суттєво змінює процес регулювання юридичних осіб, однак його положення переважно стосуються юридичних осіб приватного права, залишаючи ЮОПП у стані правової невизначеності [90]

Закон № 4196-ІХ визначає правові та організаційні засади діяльності юридичних осіб у перехідний трирічний період (до 28 серпня 2028 року), скасовує Господарський кодекс України з 28 серпня 2025 року та вносить зміни до низки нормативних актів, включаючи Цивільний кодекс України (ЦКУ), закони «Про Український культурний фонд», «Про ринок електричної енергії» та інші [90]. Основна мета закону — уніфікація організаційно-правових форм юридичних осіб, ліквідація застарілих моделей, передбачених Господарським кодексом, та наближення українського законодавства до європейських стандартів. Для ЮОПП закон має значення через зміни в управлінні майном юридичними особами, адже вони мають бути реорганізовані в акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю, а також через пропозицію розробки спеціалізованого закону про ЮОПП, що може систематизувати їхній правовий статус [90].

Правовий статус майна ЮОПП традиційно регулюється ст. 176 ЦКУ, яка встановлює, що ЮОПП відповідають за зобов'язаннями в межах майна, закріпленого на праві господарського відання чи оперативного управління, а держава не несе відповідальності за їхні борги, крім випадків, передбачених законом [2]. Закон № 4196-ІХ запроваджує нові підходи до управління майном, які впливають на цей режим.

Стаття 4 Закону передбачає, що майно, закріплене за припиненим підприємством на праві господарського відання чи оперативного управління, передається юридичній особі- правонаступнику на праві узуфрукту державного або комунального майна [90]. Узуфрукт, визначений ст. 403 ЦКУ, надає право користування чужим майном і отримання від нього плодів (доходів) без права

розпорядження [2]. На відміну від господарського відання, яке дозволяло часткове розпорядження майном (наприклад, продаж надлишкового майна за згодою засновника), узуфрукт значно обмежує права юридичних осіб. Узуфруктарій (юридична особа) може отримувати доходи від майна, але не має права передавати його у довірчу власність, вносити до статутного капіталу чи використовувати для спільної діяльності (ст. 4 Закону) [90]. Право узуфрукту надається на рухоме і нерухоме майно, крім земельних ділянок, строком на 5 років або безстроково.

Водночас закон встановлює винятки для державних унітарних підприємств та закріплює, що майно, яке використовувалося на праві господарського відання чи оперативного управління, вноситься до статутного капіталу господарського товариства (АТ чи ТОВ) і набувається ним у власність. Це не стосується юридичних осіб, які не є підприємствами (наприклад, органи влади чи установи), але створює невизначеність щодо майна ЮОПП, які мають статус підприємств, таких як ПАТ «Укрзалізниця».

Стаття 12 Закону зобов'язує державні підприємства публікувати фінансові звіти, що сприяє прозорості управління майном [90]. Для ЮОПП це може означати посилення контролю за використанням закріпленого майна, зокрема через систему «Прозорро.Продажі» для операцій із майном, де державі належить понад 50% акцій .

Узуфрукт значно звужує права ЮОПП порівняно з господарським віданням чи оперативним управлінням. Якщо раніше ЮОПП могли частково розпоряджатися майном (наприклад, за згодою засновника), то узуфрукт дозволяє лише користування та отримання доходів. Це посилює контроль держави як власника, але може ускладнити оперативну діяльність ЮОПП, зокрема у сфері освіти чи енергетики, де потрібна гнучкість у використанні майна.

Згідно зі ст. 176 ЦКУ, ЮОПП відповідають за зобов'язаннями в межах закріпленого майна [2]. Однак узуфрукт, на відміну від господарського відання, не передбачає чіткого механізму стягнення майна для виконання зобов'язань,

оскільки ЮОПП не є власником. Це може створювати ризики для кредиторів, оскільки майно, передане в узуфрукт, залишається у власності держави чи територіальної громади, що ускладнює його стягнення.

Закон не уточнює, чи застосовується узуфрукт до всіх ЮОПП, чи лише до реорганізованих підприємств. Наприклад, для таких ЮОПП, як Український культурний фонд чи органи державної влади, механізм закріплення майна залишається невизначеним. Це підтверджує фрагментарний характер змін, які не вирішують системних проблем правового статусу майна ЮОПП.

Водночас аналіз Закону виявляє низку проблем, які впливають на правовий статус майна ЮОПП, адже Закон зосереджений на реорганізації юридичних осіб приватного права (державних і комунальних підприємств) у АТ чи ТОВ, але не встановлює аналогічних вимог для ЮОПП, які не є підприємствами [90]. Це залишає такі суб'єкти, як органи влади чи установи, поза межами реформи, зберігаючи правову невизначеність, а узуфрукт як новий інститут для українського права потребує деталізації в його застосуванні. Закон не визначає, як узуфрукт співвідноситься з іншими майновими правами, передбаченими ЦКУ, і як він впливає на цивільно-правову відповідальність ЮОПП. Наприклад, неясно, чи може майно в узуфрукті бути предметом стягнення за боргами ЮОПП.

Скасування Господарського кодексу з 28 серпня 2025 року усуває норми, які регулювали майнові відносини державних і комунальних підприємств, багато з яких є ЮОПП [90]. Без відповідних змін до ЦКУ чи прийняття спеціалізованого закону про ЮОПП це може призвести до правового вакууму.

Окремої уваги заслуговує доктринальний підхід до класифікації юридичних осіб публічного права, який виходить за межі суто нормативного визначення. Так, В.С. Щербина зазначає, що ключовою відмінністю ЮОПП є їхня спрямованість на реалізацію публічних функцій держави чи територіальних громад, що передбачає не лише створення розпорядчим актом, а й інституційну залежність від держави. Ця залежність може проявлятися через фінансування з публічних джерел (державного чи місцевих бюджетів) або через визначення

їхньої діяльності спеціальними законами, такими як Закон України "Про освіту" чи "Про Національну поліцію" [30, с. 45]. Наприклад, Національна поліція України як юридична особа публічного права створена Постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 730 і виконує функцію забезпечення громадської безпеки, що є виключно публічним завданням.

На думку дослідників, поширення концепції юридичної особи на суб'єктів публічних, зокрема адміністративних, правовідносин виглядає дещо незвичним із позицій правової теорії. Причина цього полягає в тому, що мета такого підходу залишається не до кінця зрозумілою.

Поділ також залежить від того, нормами якого права регулюється діяльність юридичної особи. Як зазначає Ключковський Ю.Б. у науковій статті Категорія «юридична особа» з точки зору публічного права, юридичні особи публічного права підпадають під дію норм публічного права — адміністративного, фінансового, конституційного. Їхня діяльність детально регламентована законами та підзаконними актами, що обмежує свободу дій. Наприклад, порядок роботи Національного банку України визначається спеціальним законом "Про Національний банк України". Юридичні особи приватного права діють у межах приватного права, зокрема цивільного, господарського, і мають більшу свободу у визначенні своєї внутрішньої структури та напрямів діяльності, якщо це не суперечить законодавству. Засновниками юридичних осіб публічного права є держава в особі її органів або територіальні громади через органи місцевого самоврядування. Приватні особи чи організації не можуть бути засновниками таких суб'єктів. Натомість юридичні особи приватного права створюються фізичними чи юридичними особами приватного сектору — громадянами, підприємствами, асоціаціями тощо [92].

Водночас слід пам'ятати, що не зважаючи на вищеописані критерії поділу, ЦКУ встановлює поділ юридичних осіб на представників публічного та приватного права лише за процедурою її створення, а законопроекту, що регламентував би правовий статус юридичних осіб публічного права, досі не

існує. Наприклад, Господарський Кодекс України виділяє лише унітарні та корпоративні підприємства, що відрізняються між собою в основному способом управління та кількістю засновників, а питання віднесення таких юросіб до публічного чи приватного права відсутнє. З цього випливає висновок, що до сих пір цей сектор законодавства залишається недорегульованим і наразі доступні лише тлумачення цього гострого питання науковими правничими колами України.

Проблеми в регулюванні юридичних осіб публічного права, що були описані в попередньому підрозділі, а саме недостатність регулювання розмежування юридичних осіб публічного та приватного права в українському законодавстві та відсутність єдиного підходу до цього питання в наукових джерелах породжує низку актуальних питань до вирішення, щодо формування системи юридичних осіб в цілому, адже в цьому криється ключ до розуміння сутності ролі юридичних осіб публічного права в Україні. З аналізу норм ГК та ЦК стало зрозуміло, що створення юридичної особи за розпорядчим актом державного органу хоч і є ознакою юридичної особи публічного права, проте не є 100-відсотковим індикатором її віднесення саме до цього типу.

Хоча поділ юридичних осіб на ті, що займаються підприємницькою діяльністю, і ті, що її не здійснюють, здається цілком природним, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) запровадив основну класифікацію «колективних» суб'єктів права, спираючись на критерій, який виходить за рамки цивільного права – наявність чи відсутність владних повноважень у суб'єкта, що створює юридичну особу, а також спосіб її утворення. Таким чином, усі юридичні особи поділяються на дві великі групи: приватного права та публічного права. Стаття 81 ЦК України зазначає, що юридична особа приватного права виникає на підставі установчих документів, які готуються і підписуються її засновниками (стаття 87 ЦК України). Натомість юридична особа публічного права з'являється внаслідок видання розпорядчого акта органом, наділеним владними повноваженнями [92].

Ці положення законодавства зазнають критики з різних причин. Зокрема, О. Первомайський вважає, що для відмежування юридичних осіб публічного права недостатньо лише факту видання розпорядчого акта. На його думку, визначальним має бути весь процес створення такої юридичної особи, частиною якого є цей акт, але сам порядок не врегульовано цивільним законодавством і досі не конкретизований у публічно-правових актах [93].

Підхід, закріплений у статті 81 ЦК України, не є однозначним і послідовним, оскільки поєднує поняття з різних сфер права – публічного та приватного, що призводить до невідповідностей і ускладнює цілісне сприйняття цих категорій. У науковій літературі зазначається: «поняття «юридичні особи публічного права» охоплює достатньо широке коло юридичних осіб з надто відмінним статусом, серед яких як юридичні особи, які можуть здійснювати владні повноваження, так і ті, що не можуть здійснювати владні повноваження; які визнаються суб'єктами господарювання, так і ті, що не належать до суб'єктів господарювання; діяльність яких спрямована на одержання прибутку, так і ті, що не мають на меті отримання прибутку». Таким чином, ця категорія включає суб'єктів, які різняться як за публічно-правовими ознаками (що не стосується цивільного права), так і за обсягом цивільної правосуб'єктності (що не визначає їх публічно-правовий статус), причому ці відмінності не узгоджуються між собою[92].

Особливо проблематичним є визначення сутності відмінностей у процедурі створення обох типів юридичних осіб. І. Спасибо-Фатеева справедливо зазначає: «всі юридичні особи створюються за рішенням (по волі) своїх засновників, і цим юридичні особи публічного права не відрізняються від юридичних осіб приватного права» [5, с. 119]. Дійсно, аналізуючи статтю 7 Закону України «Про акціонерні товариства», складно знайти принципову різницю між акціонерним товариством, заснованим однією фізичною чи юридичною особою приватного права, та державним акціонерним товариством, де всі акції належать державі [34]. Правовий статус такого товариства не залежить від того, хто ухвалив рішення про його створення – приватна особа чи

орган влади. Більше того, коли орган влади створює юридичну особу, він затверджує її установчі документи, діючи подібно до звичайного засновника. Наприклад, Кабінет Міністрів України одним актом створив акціонерне товариство «Укроборонпром», затвердивши його статут і положення про Наглядову раду як установчі документи.

Ключковський Ю.Б. звертає увагу, що для виконання основних завдань таких юридичних осіб спосіб їхнього створення не є визначальним. Наприклад, державний заклад освіти є юридичною особою публічного права, а приватний – приватного права. З. Ромовська підкреслює, що ці заклади різняться лише формою власності на майно та джерелами фінансування, але не способом здійснення освітньої діяльності, яка є їхньою основною функцією; обидва видають документи про освіту єдиного державного зразка [35, с.297], [92]. Водночас, незважаючи на статтю 81 ЦК України, створення юридичної особи розпорядчим актом органу влади не може бути надійним критерієм для її віднесення до публічного права. Статті 167–169 ЦК України дозволяють державі, Автономній Республіці Крим і територіальним громадам створювати юридичні особи приватного права (наприклад, підприємницькі товариства) і брати участь у їхній діяльності на загальних засадах. Такі рішення приймаються уповноваженими органами у формі розпорядчих актів. Деякі дослідники пропонують розрізняти «коли створення юридичної особи вирішується розпорядчим актом органу публічної влади, а коли рішення державного органу є за своєю суттю рішенням власника майна і засновника юридичної особи» [36]. Проте чітких критеріїв такого розмежування не надано, зокрема не пояснюється, якою має бути правова природа акта, що, на думку авторів, не є розпорядчим. Це є прикладом непослідовного змішування понять різних галузей права.

Можливість створення державою чи територіальною громадою юридичних осіб приватного права фактично підриває критерій поділу, передбачений статтею 81 ЦК України. Наприклад, державні акціонерні товариства, утворені розпорядчим способом, вважаються юридичними особами приватного права. Часто це прямо зазначається в акті створення. Так, Кабінет

Міністрів України постановою змінив тип акціонерного товариства «Українська залізниця» з публічного на приватне [37]. У Статуті ПрАТ «НЕК «Укренерго»» вказано, що наказом Міністерства фінансів державне підприємство було перетворено на приватне акціонерне товариство, 100% акцій якого належать державі [38]. Аналогічне рішення ухвалено щодо «Державного ощадного банку України» [39], що закріплено в пункті 5 його Статуту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України.

Важливо враховувати й статтю 87 ЦК України, яка встановлює, що юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації, що надає процесу створення публічно-правового характеру [41, с.26]. Дослідники зазначають: «саме ця ознака дозволяє відокремити організацію – юридичну особу від організації, що не має статусу такої» [42]. Однак причинно-наслідковий зв'язок між створенням і реєстрацією є спірним. По-перше, державній реєстрації підлягають і утворення, які не є юридичними особами (наприклад, громадські об'єднання). По-друге, створення юридичної особи розпорядчим актом суперечить ідеї, що моментом її створення є реєстрація. Особливо це стосується органів влади: наприклад, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України створено постановою Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 року [43], а не в день внесення даних до реєстру.

Цивілістичний підхід іноді відображається в офіційних документах і судовій практиці. Наприклад, під час реформування прокуратури суди вважали, що реорганізація не відбулася, якщо не змінився код ЄДРПОУ та не застосовувалися цивільно-правові форми реорганізації, ігноруючи зміни у структурі та функціях органу [44]. Інший приклад – твердження, що військова адміністрація набуває прав юридичної особи лише після державної реєстрації [45], що є абсурдним у контексті воєнного стану, коли потрібна оперативність.

Отже, «порядок створення», передбачений статтею 81 ЦК України, не виконує функцію критерію для класифікації юридичних осіб. На практиці суб'єкт владних повноважень може створювати обидва типи юридичних осіб, а

момент початку їхньої діяльності не завжди збігається з реєстрацією. Відсутність чітких критеріїв визнають і науковці [46].

Наприклад, ПАТ «Державний ощадний банк України», адже пункт 2 його статуту прямо зазначає, що він був створений на підставі розпорядження Президента України від 20 травня 1999 р. № 106 «Про акціонування Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України», постанови Кабінету Міністрів України від 21 травня 1999 р. № 876 «Про деякі питання управління Державним спеціалізованим комерційним ощадним банком України»[9]. Це положення мало б вказувати на те, що Ощадний державний банк України відноситься до юридичних осіб публічного права, проте пункт 11 статуту вказує, що банк є юридичною особою приватного права сформованою згідно із законодавством. В результаті ми маємо невідповідність із 81 статтею ГК України та із 81 статтею ЦК України, а Господарський кодекс в свою чергу акцентує увагу на правовий режим майна юридичної особи, що також не допомагає чітко виокремити юридичні особи в єдину систему. Така проблема виникає через відсутність спеціальних нормативно-правових актів, що регулювали би систему юридичних осіб в Україні та місце юридичних осіб публічного права в цій системі, так як ЦКУ прямо прописує, що регулювання цього типу юридичних осіб відбувається згідно Конституцією та законами, що в результаті сильно ускладнює процес розмежування системи юридичних осіб в Україні[92].

Проте суддя Конституційного Суду України В. Лемак у своїй окремій думці стверджує, що, попри формальний «приватний» статус, «Державний ощадний банк України» через тісні зв'язки з державою є юридичною особою публічного права [40]. Це ставить під сумнів «приватний» статус інших подібних суб'єктів, створених державою.

Наразі в законодавстві не існує чітких критеріїв за якими можна було б чітко віднести ту чи іншу юридичну особу до публічного чи приватного права і наразі в наукових колах відбуваються дискусії щодо доцільності такої класифікації.

В. Д. Примак, досліджуючи цивільно-правову відповідальність юридичних осіб, вказує на неоднозначність правового критерію, що використовується в статті 81 Господарського кодексу України для визначення юридичних осіб публічного права. Це призводить до критичної оцінки необхідності використання такого критерію для розділу юридичних осіб і самого поняття юридичної особи на зазначені типи.[10, ст.43].

Натомість, Н.С Кузнєцова вказує на недостатність критеріїв поділу для формування системи поділу юридичних осіб та потребу в її доповненні та збереженні законодавцем. [11, ст. 215]. Отже, вказівки Цивільного Кодексу, що поділ юридичних осіб відбувається на основі їх створення явно недостатньо, що породжує невизначеність в українській системі юридичних осіб та ускладнення виділення юридичних осіб публічного права за їх ознаками, адже все ще не існує індикаторів в законах, що дозволяли б із впевненістю віднести юридичну особу до юрисдикції публічного права. Науковці погоджуються, що для чіткого формування системи юридичних осіб та визначення природи юридичних осіб публічного права, законодавство потребує доповнення як в критеріях поділу так і в регулюванні діяльності юридичних осіб публічного права, адже наразі ст. 81 ЦКУ та ст.81 ГКУ не можуть задовольнити потреби в тлумаченні цих понять, що робить загальну систему невизначеною та неузгодженою. Тож, доповнення в законодавстві можуть позитивно вплинути на розвиток юридичних осіб публічного права та наблизити українські правові кола до єдиного тлумачення цих понять.

Як було вказано раніше, основними джерелами права, що регулюють питання юридичних осіб публічного права є Конституція України, закони та Цивільний кодекс, проте великою проблемою залишається недостатність регулювання багатьох особливостей з приводу діяльності та інших процесів пов'язаних з даним типом юридичних осіб. Це в свою чергу породжує низку проблем у сфері набуття майна, стягнень та відповідальності держави за зобов'язаннями юридичної особи, що вважається основною ознакою її приналежності до юрисдикції публічного права. Яскравим прикладом наявності

проблеми є регулювання діяльності юридичних осіб в Господарському кодексі України та різниці між віднесенням юридичної особи до приватного чи публічного права та правовим режимом майна, на базі якого вона діє. В абзаці 3 пункту 2 статті 81 Господарського кодексу України [6] зазначається, що створення юридичної особи публічного права відбувається за допомогою розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. З свого боку, для створення юридичної особи приватного права необхідно скласти установчі документи цієї особи згідно зі статтею 87 Цивільного кодексу України. Як зазначалось раніше, відповідно до пункту 3 статті 81 Цивільного кодексу України порядок створення юридичних осіб приватного права встановлюється виключно цим Кодексом, у той час як порядок створення юридичних осіб публічного права регулюється Конституцією України та законодавством, тобто в цьому питанні ЦК та ГК мають досить схоже трактування, яке проте знаходить неповну реалізацію в законодавстві, адже згадки юридичної особи публічного права містяться лише в окремих законах. Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» міністерства та інші центральні органи виконавчої влади є юридичними особами публічного права [7], що в свою чергу породжує певну неузгодженість, тому що не всі центральні органи виконавчої влади є юридичними особами публічного права.

Зокрема, Верховна Рада України, хоча і є законодавчим органом, не має статусу юридичної особи публічного права, що підтверджується відсутністю відповідного статусу в законі та відомостей в державному реєстрі юридичних осіб. Аналогічно, Офіс Президента України та Кабінет Міністрів України, хоча є важливими державними органами, також не мають статусу юридичних осіб публічного права.

Тим часом, Міністерство юстиції України як представник виконавчої влади є юридичною особою публічного права, адже має код ЄДРПОУ (00015622) та створений згідно розпорядчого акту держави.

Отже, наразі немає чіткої відповіді кого відносити до юридичних осіб публічного права, проте наразі точно можна сказати, що на посадовців юридичних осіб публічного права будуть діяти статті Закону «Про запобігання корупції», що дає змогу за допомогою судових рішень виробити декілька чітких прикладів представників юридичних осіб публічного права. Так, вирок суду міста Лиман від 01.12.2017 КП № 236/3186/17 начальника донецької філії ПАТ «Укрзалізниця» суд визнав винним у скоєнні злочину згідно із статтею 366-1 Кримінального кодексу України(декларування недостовірної інформації). Згідно з цим рішенням на основі вищеописаної ознаки, суд детермінує ПАТ «Укрзалізниця як Юридичну особу публічного права. Також схожа концепція визначення юридичної особи публічного права була застосована в постанові Лисичанського міського суду: від 01.07.2016 № 415/3104/16-п, який притягнув посадових осіб «Лисичанськвугілля» до адміністративної відповідальності за неподання декларації(ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Інші же юридичні особи публічного права встановили свою приналежність до таких згідно із статутом(Укртрансгаз, Укрпошта) [79].

Щодо інших неузгодженостей законодавства, Частина 3 статті 63 ГК України взагалі не передбачає створення юридичних осіб публічного права, виділяючи лише, в залежності від способу утворення та формування статутного капіталу, унітарні та корпоративні об'єднання, що є критичною розбіжністю як з цивільним кодексом, так і з тлумаченням науковцями положень ЦК щодо ознак юридичних осіб публічного права, адже до унітарних об'єднань відносяться державні та комунальні підприємства, що створені одним засновником, який виділяє необхідне для цього майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації й ліквідації підприємства. При цьому за ч.7 ст 74 ГК України воно може бути перетворене в Державне акціонерне товариство із 100% акцій у володінні держави, порядок створення якого регулює Кабінет

Міністрів України. Проте наукові джерела визначають такі товариства як юридичні особи приватного права створені уповноваженим органом держави, з особливим порядком формування й управління статутного фонду та правоздатністю, що дає змогу державі в особі такого органу мати вирішальний вплив на ухвалення рішень цим товариством відповідно до законодавства [8, с. 7].

Описані вище обставини формують неузгодженість між науковим тлумаченням ознак юридичних осіб публічного права та ще раз підкреслюють недорегульованість таких відносин, адже закон, що був би спеціальним по відношенню до юридичних осіб публічного права досі не прийнято. Проаналізувавши Цивільний кодекс України, що містить норми щодо формування юридичних осіб публічного права та Господарського кодексу, який виділяє унітарні та корпоративні об'єднання, можна дійти висновку, що наразі в законодавстві України достеменно не існує чіткої системи класифікації систем юридичних осіб та навіть серед науковців не існує єдиної позиції щодо цього питання.

1.3 Зарубіжний досвід правового регулювання юридичних осіб публічного права

У правових системах різних держав світу юридичні особи публічного права відіграють важливу роль у забезпеченні функціонування держави, суспільних інститутів і реалізації публічних інтересів. Міжнародний досвід демонструє різноманітність підходів до визначення їхнього статусу, створення та діяльності, що залежить від правової традиції (романо-германська, англосаксонська чи інша), історичного розвитку та політичної системи.

У країнах романо-германської правової сім'ї, таких як Франція, Німеччина та Італія, поділ права на публічне і приватне має давню традицію, яка сягає римського права. У Франції юридичні особи публічного права (*établissements publics*) чітко відмежовані від приватноправових суб'єктів і створюються для виконання державних функцій. Наприклад, французькі публічні установи, такі

як університети чи державні лікарні, діють на підставі спеціальних законів і мають особливу правосуб'єктність, яка обмежена їхньою публічною місією. У Німеччині юридичні особи публічного права (Körperschaften des öffentlichen Rechts) включають федеральний уряд, землі, муніципалітети, а також спеціалізовані інститути, наприклад, Федеральний банк (Deutsche Bundesbank). Їхній статус регулюється нормами адміністративного права, а створення відбувається через публічно-правові акти.

В англосаксонській правовій традиції, зокрема у Великобританії та США, поділ на публічне і приватне право менш виражений, а юридичні особи публічного права часто не мають окремого законодавчого визначення. У Великобританії публічні функції виконують органи, створені актами парламенту (statutory bodies), наприклад, National Health Service (NHS). У США публічні корпорації (public corporations) можуть створюватися на федеральному чи штатному рівні для управління інфраструктурою чи суспільними ресурсами, але їхній статус ближчий до змішаних форм, ніж до чітко визначених юридичних осіб публічного права.

У міжнародній практиці концепція ЮОПП активно розвивається через діяльність міжнародних організацій. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй (ООН) має статус юридичної особи публічного права, визначений Статутом ООН (ст. 104), і виконує функції, що виходять за межі національних юрисдикцій. Аналогічно, Європейський Союз (ЄС) як юридична особа, створена Лісабонським договором 2007 року (ст. 47), поєднує публічно-правові повноваження (регулювання торгівлі, захист прав людини) з елементами наднаціонального управління. Ці приклади демонструють гнучкість інституту ЮОПП у глобальному контексті [72].

Теоретично, у зарубіжній доктрині ЮОПП розглядаються як інструмент держави для делегування повноважень і забезпечення суспільного блага. Римський юрист Ульпіан ще в давнину визначив публічне право як таке, що стосується становища держави ("*Publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat*"), і цей принцип ліг в основу сучасних підходів [73]. У працях Ганса

Кельзена підкреслюється, що ЮОПП є втіленням публічної влади, а їхня діяльність підпорядкована принципам законності та ієрархії норм [74]. Французький філософ Жан-Жак Руссо вважав, що такі суб'єкти реалізують "загальну волю" суспільства, що також вплинуло на сучасне розуміння їхньої ролі [75].

Історично, концепція ЮОПП у Європі сформувалася під впливом католицької церкви, яка в середньовіччі стала однією з перших юридичних осіб публічного права. Як зазначає Г.Дж. Берман, римська церква та її інститути (єпархії, монастирі) набули статусу корпорацій, що виконували суспільні функції [76]. Цей досвід згодом був адаптований у світських правових системах.

У міжнародній практиці поділ юридичних осіб на публічного та приватного права базується на кількох ключових критеріях, які відображають їхню природу, мету та спосіб функціонування. Ці критерії сформувалися під впливом як національних правових систем, так і загальних теоретичних підходів до права. Розглянемо основні з них на основі досвіду інших держав.

Характер інтересу (публічний чи приватний) Головним критерієм у більшості країн є те, чиї інтереси захищає юридична особа. У Франції та Німеччині юридичні особи публічного права існують для реалізації загальнодержавних чи суспільних інтересів, таких як освіта, охорона здоров'я чи управління майном громади. Наприклад, у Франції асоціації можуть набувати статусу публічного права, якщо їхня діяльність спрямована на соціальні чи культурні цілі, визнані державою. У Великобританії цей критерій менш формалізований, але публічні органи, такі як муніципалітети, також діють в інтересах суспільства.

Спосіб створення У романо-германській традиції юридичні особи публічного права виникають на підставі публічно-правового акта — закону, указу чи адміністративного рішення. У Німеччині, наприклад, торгові палати (Industrie- und Handelskammer) створюються законом і є юридичними особами публічного права. У США та Великобританії створення може відбуватися через

парламентські акти чи статути, але акцент робиться на делегуванні повноважень від держави, а не на чіткому поділі.

Наявність владних повноважень Юридичні особи публічного права часто наділені правом видавати обов'язкові рішення чи здійснювати контроль від імені держави. У Франції державні установи мають адміністративні повноваження, наприклад, щодо регулювання певних сфер. У США публічні корпорації, такі як Tennessee Valley Authority, можуть управляти ресурсами від імені федерального уряду, що також є ознакою публічного права.

Джерело фінансування У більшості країн юридичні особи публічного права фінансуються з державних чи муніципальних бюджетів. У Німеччині державні банки чи установи, як-от ощадні каси (Sparkassen), отримують ресурси з публічних фондів. У країнах англосаксонської системи цей критерій менш визначальний, але все ж публічні суб'єкти часто залежать від бюджетного фінансування.

Метод правового регулювання У континентальній Європі юридичні особи публічного права підпадають під імперативний метод регулювання, коли їхня діяльність чітко регламентована нормами публічного права. У приватному праві переважає диспозитивний метод, що дає більше свободи. Наприклад, у Франції асоціації приватного права діють за принципом автономії волі, тоді як публічні установи підпорядковані адміністративному контролю.

Суб'єктний склад засновників У багатьох країнах юридичні особи публічного права створюються державою чи її органами. У Італії муніципалітети та регіони є юридичними особами публічного права, заснованими державою. У приватному праві засновниками виступають фізичні чи юридичні особи приватного сектору.

Міжнародний досвід показує, що ці критерії не завжди застосовуються однаково. У романо-германських країнах вони чітко формалізовані, тоді як в англосаксонських системах більше уваги приділяється функціональному аспекту — чи виконує суб'єкт публічні завдання. Це дозволяє адаптувати поділ до конкретних умов кожної держави.

Міжнародний досвід демонструє, що юридичні особи публічного права є ключовим елементом правових систем, але їхнє регулювання суттєво відрізняється залежно від правової традиції. У романо-германській сім'ї (Франція, Німеччина, Італія) ЮОПП чітко відмежовані від приватноправових суб'єктів і створюються для реалізації публічних інтересів на основі імперативних норм, тоді як в англосаксонських країнах (Великобританія, США) переважає функціональний підхід із менш формалізованим поділом. Міжнародні організації, такі як ООН чи ЄС, адаптують цей інститут до наднаціональних завдань. Критерії поділу — характер інтересу, спосіб створення, владні повноваження, джерело фінансування, метод регулювання та суб'єктний склад засновників — застосовуються по-різному, відображаючи національні особливості. Порівняно з цими системами, українське законодавство потребує більш чіткого визначення статусу ЮОПП, що могло б усунути наявну невизначеність і гармонізувати його з міжнародними стандартами.

Юридичні особи публічного права є важливими суб'єктами правовідносин, які створюються для реалізації суспільного інтересу, що відрізняє їх від юридичних осіб приватного права, орієнтованих на приватні цілі. В-українському законодавстві, зокрема у Цивільному кодексі України (ст. 81), виокремлюються ознаки ЮОПП, проте відсутність чіткого нормативного визначення ЮОПП породжує термінологічну невизначеність, ускладнює відмежування від суб'єктів владних повноважень і створює суперечності у правозастосуванні, як це показано на прикладі судової практики-

Критерії поділу юридичних осіб на публічного та приватного права, розглянуті в підрозділі 1.2, базуються на меті створення, правовій основі, джерелах фінансування, наявності владних повноважень, методі регулювання та суб'єктному складі засновників. ЮОПП створюються для виконання публічних функцій, діють на підставі розпорядчих актів, фінансуються з бюджетних коштів і часто наділені владними повноваженнями, тоді як юридичні особи приватного

права виникають за ініціативою приватних суб'єктів і переслідують власні інтереси. Однак нами було виявлено проблему недостатньої чіткості цих критеріїв у законодавстві, оскільки розпорядчий акт не завжди є однозначним індикатором належності до ЮОПП, а державні органи можуть створювати й юридичні особи приватного права, наприклад, акціонерні товариства типу ПАТ «Державний ощадний банк України». Це підтверджує неузгодженість між Цивільним і Господарським кодексами України, що ускладнює формування єдиної системи юридичних осіб.

Цивільна правосуб'єктність ЮОПП, проаналізована в підрозділі 1.1, є похідною від їхньої мети — служити державі чи громаді, що зумовлює її обмежений характер порівняно з універсальною правосуб'єктністю приватних юридичних осіб. Еволюція правосуб'єктності ЮОПП від повної залежності в радянські часи до сучасної автономії у цивільних відносинах сприяє ефективнішій реалізації суспільних завдань, але супроводжується правовою невизначеністю, що підтверджується судовою практикою, в якій суд визнав обмежену правосуб'єктність комунального закладу освіти. Ця проблема вимагає уточнення законодавчого регулювання для забезпечення чіткості меж прав та обов'язків ЮОПП.

Особливості державної реєстрації ЮОПП демонструють посилений державний контроль через прив'язку до розпорядчих актів і спеціальних норм, як це передбачено, наприклад, Законом України «Про освіту» чи «Про ринок електричної енергії». Проте брак уніфікованого підходу до реєстрації різних типів ЮОПП, таких як заклади освіти чи енергетичні підприємства, ускладнює їхню правову ідентифікацію та функціонування.

Проблеми формування системи юридичних осіб в Україні зумовлені неузгодженістю між нормами Цивільного та Господарського кодексів, а також відсутністю спеціального законодавства, яке б регулювало ЮОПП. Ця невідповідність, як і суперечності у віднесенні таких суб'єктів, як ПАТ «Укрзалізниця», до публічного чи приватного права, підкреслює потребу в

комплексному реформуванні законодавства для створення чіткої системи класифікації.

Міжнародний досвід правового регулювання юридичних осіб публічного права – показує різноманітність підходів до правового регулювання ЮОПП. У романо-германських країнах (Франція, Німеччина) ЮОПП чітко відмежовані від приватноправових суб'єктів і діють на основі імперативних норм, тоді як в англосаксонських системах (Великобританія, США) переважає функціональний підхід із менш формалізованим поділом. Міжнародні організації, такі як ООН чи ЄС, адаптують концепцію ЮОПП до наднаціональних завдань, що демонструє її гнучкість. Критерії поділу — характер інтересу, спосіб створення, владні повноваження, джерело фінансування — застосовуються по-різному, але в Україні їхня реалізація ускладнена через брак чіткості в законодавстві. Порівняння з міжнародними стандартами підкреслює необхідність гармонізації українського підходу для усунення правової невизначеності. Для цього пропонується взяти за основу досвід Німеччини, зокрема її законодавство про юридичні особи публічного права (наприклад, закони про регулювання діяльності *Körperschaften des öffentlichen Rechts*), оскільки воно забезпечує чітке розмежування публічних і приватноправових функцій, системну класифікацію ЮОПП і прозорий механізм їхньої відповідальності. Такий підхід сприятиме створенню спеціалізованого закону в Україні, який уніфікує правовий статус ЮОПП, усуне колізії між Цивільним і Господарським кодексами та гармонізує регулювання з європейськими стандартами.

Таким чином, аналіз поняття та класифікації ЮОПП в Україні свідчить про їхню ключову роль у реалізації суспільного інтересу, але виявляє суттєві прогалини в правовому регулюванні. Відсутність єдиного нормативного визначення, неузгодженість критеріїв поділу, проблеми з правосуб'єктністю та реєстрацією, а також недостатня системність законодавства створюють перешкоди для ефективної діяльності ЮОПП. Міжнародний досвід вказує на можливі шляхи вдосконалення, зокрема через чітке розмежування публічних і приватноправових функцій та уніфікацію регулювання. Для гармонізації

системи ЮОПП в Україні необхідні законодавчі зміни, спрямовані на уточнення їхнього статусу, процедур створення та правосуб'єктності, що сприятиме підвищенню ефективності їхньої участі у правовідносинах і відповідності сучасним правовим стандартам.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В ОКРЕМИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

2.1. Загальні засади участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах

Однією з основних особливостей участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах є процес передачі майна, порядок призначення керівних органів та їх відповідальність. Як було зазначено раніше, публічний інтерес відіграє важливу роль у функціонуванні ЮОПП, а відтак такі юридичні особи при реалізації свого права виступати у ролі суб'єкта цивільних правовідносин сильніше залежать від державних програм розвитку, а державні органи, уповноважені здійснювати контроль та управлінські функції в економіці тісніше взаємодіють з юридичними особами публічного права.

Основною рисою ЮОПП у цивільних відносинах є те, що їхня мета виходить за рамки комерційної вигоди, охоплюючи захист прав і свобод громадян та виконання державних функцій. Водночас їхній правовий статус передбачає специфічний порядок відповідальності, передачі майна та призначення керівництва. Цивільний кодекс України детально регулює лише діяльність юридичних осіб приватного права, залишаючи правове поле ЮОПП недостатньо врегульованим. Ця прогалина ускладнює визначення їхньої відповідальності у цивільних відносинах, а державний контроль над їхньою діяльністю додає ще одну особливість — необхідність узгодження дій із публічними інтересами. Як зазначає український дослідник В.М. Коссак, невизначеність законодавства щодо ЮОПП призводить до труднощів у практичному застосуванні норм, особливо коли йдеться про майнові спори чи договірні відносини [61].

Ознаки такого державного інтересу наводить також і Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постанові від 23 вересня

2021 року за **позовом** заступника прокурора Закарпатської області в інтересах держави в особі Західного офісу Держаудитслужби до державного підприємства "Ясінянське лісомисливське господарство"; приватного підприємця Кабалука Миколи Миколайовича **про** визнання недійсним договору купівлі-продажу від 12.06.2019 №82. У зазначеній постанові, колегія суддів зазначає, що оскільки юридична особа публічного права створюється за безпосередньої участі держави з метою ефективного та раціонального використання державного і громадського майна, але держава чи територіальна громада не можуть управляти належними їй цінностями, то це майно закріплюється за окремими підприємствами, установами та організаціями на праві господарського відання. При цьому держава, територіальні громади як власники майна дозволяють цим підприємствам, установам та організаціям управляти належним їм майном, розпоряджатися грошовими коштами, вступати від свого імені у будь-які правовідносини для реалізації певних інтересів та потреб держави або територіальної громади. [\[29\]](#)

Також ключовою особливістю участі юридичної особи публічного права та її відмінності від юридичних осіб приватного права в цивільних відносинах є особлива правоздатність, адже ЮОПП мають спеціальну правосуб'єктність, яка втім чітко не визначена в законодавстві. Щодо юридичних осіб приватного права ЦК України закріпив правило про те, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки як фізична особа, крім тих, що за своєю природою можуть належати лише людині. «Таким чином, на зміну спеціальній правоздатності юридичної особи, яка передбачалась радянським цивільним законодавством, з'явився принцип універсальної правоздатності, що є відображенням сучасної тенденції розвитку концепції цивільного права України як права приватного. Проте універсальна правоздатність не може бути застосована до юридичних осіб публічного права, які наділяються імперативними повноваженнями. Відтак, щодо них слід закріпити спеціальну правоздатність, обсяг якої визначається актом про заснування такої юридичної особи. Цивільну дієздатність юридична особа здійснює через свої органи, які

діють відповідно до закону, інших правових актів і установчих документів. Склад і перелік органів юридичної особи, компетенція кожного з них, порядок їх утворення визначаються окремо для різних видів юридичних осіб, регулюються ЦК та відповідним цивільним законодавством» [\[12, ст.53\]](#).

Ще однією безумовною особливістю участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах є їх участь у відносинах щодо власності та зобов'язань таких юридичних осіб. Хоча Цивільний кодекс України (ЦКУ) детально регулює цивільну правоздатність і дієздатність юридичних осіб приватного права, для юридичних осіб публічного права (ЮОПП) він не встановлює окремих виключень із загального правила відповідальності. ЮОПП вступають у цивільні правовідносини з метою реалізації публічного інтересу та виконання функцій, покладених на них державою чи органами місцевого самоврядування. При цьому майно, яким вони управляють, залишається у власності держави або територіальних громад, а ЮОПП здійснюють функції з управління державним чи комунальним майном від імені засновника, не набуваючи права власності на нього. Згідно із частиною другою ст. 176 ЦКУ, держава не відповідає за зобов'язаннями створених нею ЮОПП, за винятком випадків, передбачених законом (наприклад, ст. 1173–1176 ЦКУ). Водночас ЮОПП несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах майна, закріпленого за ними на праві господарського відання чи оперативного управління, яке вноситься на їхній баланс засновником. Це майно, хоч і не належить ЮОПП на праві власності, є основою для виконання їхніх зобов'язань у цивільному обігу, що підкреслює похідний характер їхніх майнових прав від держави, що дає привід вважати державу як таку, що реалізує свої інтереси через юридичних осіб публічного , а наявність колізій між Господарським та Цивільним кодексами щодо правового режиму управління майном юридичних осіб публічного права та відсутності спеціалізованого законодавства щодо особливостей участі юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах підкреслює потребу у зміні підходу щодо регулювання цього питання. Як зазначає О.О. Беляневич, ці прогалини ускладнюють чітке

визначення меж відповідальності ЮОПП і створюють ризики у взаємодії з приватними суб'єктами [62].

Отже, на сьогоднішній день особливості участі юридичних осіб публічного права не мають однозначного закріплення в законодавстві та ґрунтуються в основному на базі ознак юридичних осіб публічного права та державного інтересу і захисту в сфері цивільного обороту.

Дослідження участі юридичних осіб публічного права (ЮОПП) у цивільних правовідносинах дозволяє зробити висновок, що їхня діяльність є багатовимірною та характеризується специфікою, зумовленою суспільною метою, обмеженою правоздатністю, похідними майновими правами та високим рівнем державного контролю. ЮОПП створюються розпорядчими актами держави для реалізації суспільного інтересу, що відрізняє їх від юридичних осіб приватного права з універсальною правоздатністю. Їхня правоздатність, визначена актами створення, обмежує обсяг прав і обов'язків, створюючи невизначеність у майнових і договірних відносинах через брак комплексного законодавчого регулювання. ЮОПП управляють державним майном на праві господарського відання чи оперативного управління, але не є його власниками, що ускладнює визначення меж їхньої майнової відповідальності, яка, за ст. 176 ЦКУ, охоплює все закріплене за ними майно. Недоліки законодавства, зокрема відсутність чіткого правового статусу ЮОПП у ЦКУ, породжують проблеми у правозастосуванні, як зазначають В.М. Коссак та О.О. Беляневич, особливо в майнових спорах і виконанні договірних зобов'язань. Судова практика, наприклад постанова Верховного Суду від 23.09.2021, підтверджує роль ЮОПП як інструменту реалізації державних інтересів, але виявляє неузгодженість між ЦКУ та Господарським кодексом щодо правового режиму їхнього майна. Управління ЮОПП, засноване на імперативних нормах, додатково ускладнює їхню діяльність через неуніфікованість регулювання. Таким чином, участь ЮОПП у цивільних правовідносинах характеризується залежністю від суспільного інтересу, обмеженою автономією та законодавчою невизначеністю, що вимагає реформування шляхом створення спеціалізованого закону,

уточнення правового статусу, відповідальності та процедур управління майном для гармонізації з європейськими стандартами та забезпечення ефективного виконання державних завдань.

2.2. Особливості участі юридичних осіб публічного права в окремих видах правовідносин

Юридичні особи публічного права є інституційним інструментом реалізації публічної влади у різноманітних сферах суспільного життя, що зумовлює необхідність їхнього комплексного дослідження крізь призму галузевої диференціації. Їхній правовий статус, визначений нормативними актами держави або уповноважених суб'єктів публічного управління, відображає специфіку завдань, які вони покликані виконувати у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, адміністративне управління тощо. Водночас участь цих суб'єктів у правовідносинах характеризується багатогранністю, що обумовлена як їхньою публічною природою, так і необхідністю взаємодії з приватноправовими суб'єктами. У цьому контексті постає потреба аналізу особливостей їх створення, функціонування та правосуб'єктності залежно від специфіки конкретної сфери діяльності, а також виявлення проблемних аспектів правового регулювання, які впливають на ефективність реалізації їхніх завдань. Метою даного параграфу є систематизація підходів до класифікації юридичних осіб публічного права у різних галузях суспільних відносин та окреслення ключових викликів, що виникають у процесі їхньої інтеграції у правове поле.

Юридичні особи публічного права в освітній сфері: особливості, критерії розрізнення та проблеми участі у правовідносинах

Юридичні особи публічного права в освітній сфері України відіграють ключову роль у реалізації конституційного права громадян на освіту, закріпленого у статті 53 Конституції України. Вони створюються для забезпечення суспільного інтересу, виконуючи функції держави або

територіальних громад у сфері освіти. До таких суб'єктів належать державні та комунальні заклади освіти (школи, коледжі, університети), а також органи управління освітою, наприклад, Міністерство освіти і науки України, департаменти освіти місцевих державних адміністрацій чи органів місцевого самоврядування. Їхня діяльність регулюється Законом України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII, Цивільним кодексом України (стаття 81) та іншими нормативно-правовими актами. Автономія такої юридичної особи також є важливою ознакою, адже за юридичними особами публічного права в освітній сфері закріплено майно державою, яким вона не здатна розпоряджатися власноруч. В результаті, в цілях здійснення дій спрямованих на захист інтересів держави і суспільства, державні підприємства, організації та установи отримують право закріплювати за собою капітал, майно та вступати в цивільні правовідносини, набуваючи тим самим автономії та статусу юридичної особи публічного права. Про описане вище говорить також Закон України «Про освіту», за статтею 23 якого Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. Частина друга статті 23 встановлює, що обсяг автономії закладів освіти визначається цим Законом, спеціальними законами та установчими документами закладу освіти [47].

Законодавство України, зокрема Закон "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII (стаття 23), декларує автономію закладів освіти у фінансових, кадрових, академічних та організаційних питаннях. Ця автономія має забезпечувати закладам можливість самостійно визначати напрями розвитку, управляти ресурсами та приймати управлінські рішення. Наприклад, університети можуть самостійно формувати навчальні програми, а школи — розподіляти частину бюджетних коштів на власні потреби. Проте на практиці ця автономія часто виявляється обмеженою через контроль із боку засновників (держави чи територіальних громад) або вищих органів управління, таких як Міністерство освіти і науки чи місцеві департаменти освіти.

Обмеження можуть проявлятися у різних формах: необхідність узгодження фінансових рішень із засновником, жорсткі бюджетні рамки, що не

дозволяють гнучко реагувати на потреби закладу, або навіть пряме втручання в кадрові питання (наприклад, призначення керівників). Така ситуація створює парадокс: з одного боку, заклади освіти наділені правом виступати суб'єктами правовідносин, а з іншого — їхня самостійність суттєво залежить від волі зовнішніх органів. У дослідженні Гаррі де Бура та Йона Філе "Higher Education Governance Reforms: Comparing the Netherlands and Lithuania" (2009) зазначається, що в країнах із розвинутою системою освіти, таких як Нідерланди, автономія підкріплена реальними механізмами фінансової незалежності та децентралізованим управлінням, тоді як в Україні вона часто залишається декларативною через брак таких механізмів. [65]

Подібного висновку дійшов і Верховний Суд, який у своїй постанові від 21 червня 2023 року у справі № 905/1907/21 дійшов висновку щодо того, хто може звертатися з позовом про визнання правочину недійсним, якщо підставою його недійсності зазначається порушення інтересів держави і суспільства, - органи державної влади, місцевого самоврядування, інші суб'єкти владних повноважень, до компетенції яких віднесені відповідні повноваження, а в разі відсутності такого органу - прокурор, чи таке право мають й інші суб'єкти цивільних правовідносин, якщо, зокрема, обґрунтують наявність порушених прав / інтересів шляхом вчинення правочину, який порушує інтереси держави і суспільства [48]. У жовтні 2021 року Прокурор звернувся до Господарського суду Донецької області з позовом в інтересах держави в особі Ради та Школи до ТОВ «АС» про стягнення на користь Школи 365 870,72 грн за Договором постачання природного газу. Прокурор указав на наявність у школи та Ради владних повноважень у спірних правовідносинах, оскільки Рада Школи відповідає за реалізацію державної політики у сфері освіти, є засновником Школи та власником закріпленого за нею комунального майна, а Школа є розпорядником коштів обласного бюджету та стороною Договору постачання природного газу [48]. Суди попередніх інстанцій в свою чергу дійшли висновку, що Рада виступає ініціатором створення Школи, здійснює управління майном, яке перебуває в її віданні, ухвалює бюджет області, за рахунок якого

забезпечується діяльність цього комунального закладу, а також має повноваження наглядати за виконанням бюджетних зобов'язань. Школа перебуває під керівництвом Ради як свого засновника, тоді як повсякденне управління закладом здійснює Управління, яке діє на підставі делегованих повноважень. Велика Палата Верховного Суду підтримала позицію, що витрачання коштів із місцевого бюджету відображає суспільно значущі цілі та зачіпає права й інтереси широкого загалу, зокрема жителів Черкаської області.

Таким чином, враховуючи, що Школа створена територіальною громадою Черкаської області, представленою Радою, яка є власником майна закладу, забезпечує його фінансування та здійснює нагляд за його діяльністю, а також відповідає за належне виконання бюджету області, включаючи контроль за раціональним і правомірним використанням Школою бюджетних ресурсів у рамках договорів на закупівлю товарів, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що Рада має право виступати від імені громади для захисту її інтересів. Оскільки ці інтереси є частиною загальнодержавних цілей, пов'язаних із законним і доцільним розподілом бюджетних коштів, Рада визнана належним суб'єктом для подання позову в цій справі. Натомість прокурору, відповідно до положень статті 53 Господарського кодексу України, не надано права представляти інтереси такого закладу в суді [48].

Аналізуючи судову практику та підбиваючи підсумки, можна дійти висновку, що головною ознакою юридичних осіб публічного права в освітній сфері є наявність державного інтересу, який вони покликані представляти та реалізовувати у своїй діяльності. Цей державний інтерес проявляється у забезпеченні доступності, якості та розвитку освіти як суспільного блага, що відповідає стратегічним цілям держави. Представляючи зазначений інтерес, заклади освіти наділяються певним ступенем автономії, яка дозволяє їм самостійно виступати учасниками цивільних правовідносин, укладати договори, брати на себе зобов'язання та захищати свої права у судовому порядку. Водночас ця автономія поєднується з правом розпорядження власним майном, яке закріплюється за ними державою на правах оперативного управління чи

господарського відання. Таке майно, як правило, включає будівлі, земельні ділянки, обладнання та інші ресурси, необхідні для здійснення освітньої діяльності. Ця правова конструкція забезпечує баланс між державним контролем і самостійністю закладів освіти, дозволяючи їм ефективно виконувати свої функції в межах визначених законом повноважень.

Юридичні особи публічного права в освітній сфері, такі як державні школи, коледжі чи університети, мають унікальну правову природу, яка полягає в їхній двоїстості: вони одночасно є суб'єктами публічного права, виконуючи державні функції, і суб'єктами цивільного права, беручи участь у майнових та договірних відносинах. Як суб'єкти публічного права, вони реалізують конституційне право громадян на освіту (стаття 53 Конституції України), забезпечуючи доступність і якість освіти як суспільного блага. Ця функція прямо випливає з їхнього призначення — служити інструментом держави чи територіальних громад у виконанні публічних завдань. Водночас, як суб'єкти цивільного права, вони укладають договори (наприклад, на постачання обладнання, оренду приміщень чи надання платних послуг), беруть на себе зобов'язання і можуть бути стороною у спорах, що регулюються Цивільним кодексом України (стаття 81) [2] .

Не менш важливим є розгляд цього питання у контексті цивільної правосуб'єктності юридичних осіб публічного права в освітній сфері, адже розвиток системи юридичних осіб публічного права надав можливість інституціям в освітній сфері виконувати свої функції з реалізації державного інтересу більш автономно та ефективно, маючи можливість виступати стороною в цивільному процесі, вільно розпоряджатись коштами та майном, які закріплені державою за тою чи іншою юридичною особою для забезпечення виконання функцій, про які сказано вище. В результаті, такий широкий спектр повноважень надає можливість ЮОПП в освітній сфері бути самостійною ланкою у виконанні функцій та завдань держави, якими в контексті освітньої сфери можуть бути підготовка кадрів, забезпечення якості освіти та надання послуг громадянам. Ця теза віднаходить підтвердження і в судовій практиці, наприклад в Постанові

Верховного Суду від 19 вересня 2018 року юридична особа публічного права в освітній сфері «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України» (Створений Постановою Кабінету Міністрів України № 303 від 1 липня 1992 р, наявний код ЄДРПОУ, основна мета діяльності – виконання функцій із забезпечення державного інтересу щодо надання освітніх послуг, що в підсумку дає змогу віднести цей освітній заклад до юридичних осіб публічного права) звернувся до суду з позовом до ОСОБА_3 про стягнення коштів за навчання. Позовна заява мотивована тим, що 01 вересня 2008 року між сторонами укладено угоду № 06075 про підготовку фахівця з вищою освітою. Цією угодою передбачено обов'язок відповідача після закінчення навчання відпрацювати три роки у закладі охорони здоров'я, куди випускник буде направлений за розподілом, а у разі відмови їхати за призначенням відшкодувати до бюджету вартість навчання. [63]

Наявність подібного судового прецеденту свідчить про цивільну дієздатність юридичних осіб публічного права в освітній сфері захищати державний інтерес, в даному випадку з належної підготовки кадрів у медичній галузі, виступаючи стороною в цивільних правовідносинах самостійно. Це доводить нас до висновку, що цивільна правосуб'єктність у юридичних осіб публічного права в освітній сфері є однією з ключових їх ознак, адже це надає їм можливість захищати суспільні та державні інтереси набагато ефективніше, а децентралізація в цьому питанні допомагає ефективно захищати суспільні інтереси в набагато меншому масштабі.

Хоча і юридичні особи публічного права в освітній сфері мають широкий спектр повноважень для виконання покладених на них завдань, це значно ускладнює визначення їхньої правосуб'єктності. Наприклад, коли заклад освіти укладає договір із приватною компанією, не завжди зрозуміло, чи діє він як автономний учасник цивільних відносин, чи як представник держави, чиї дії підпорядковані публічному інтересу. Така невизначеність може призводити до труднощів у правозастосуванні, зокрема у вирішенні питання про те, які норми

права (публічного чи приватного) мають застосовуватися у конкретній ситуації. Гарет Девіс у статті "The Process and Side-Effects of the Harmonisation of European Welfare States", де він зазначає, що двоїста природа таких суб'єктів, як заклади освіти чи охорони здоров'я, є типовою для європейських країн, але в державах із чітким законодавчим розмежуванням (наприклад, Німеччина) вона менш проблематична завдяки регулюванню їхньої правосуб'єктності [49]. В Україні ж брак подібної чіткості посилює правову невизначеність.

У Цивільному кодексі України (стаття 81) юридичні особи публічного права визначаються як такі, що створюються розпорядчим актом органу влади, але їхня участь у цивільних відносинах не деталізується достатньою мірою. Девіс у своїй роботі підкреслює, що для ефективного функціонування таких суб'єктів потрібне законодавче розмежування їхньої публічної та приватноправової ролей, що могло б стати прикладом для вдосконалення українського підходу [2].

Ще однією проблемою є конфлікт інтересів між необхідністю дотримуватися суспільного інтересу та комерційними аспектами діяльності закладів освіти. Як суб'єкти, створені для реалізації публічних цілей, вони повинні забезпечувати безоплатну освіту (у межах державних стандартів) і діяти в інтересах суспільства. Проте в умовах обмеженого фінансування заклади часто змушені вдаватися до комерційної діяльності: здавати в оренду приміщення, надавати платні освітні послуги чи залучати спонсорські кошти. Такі дії, хоча й спрямовані на підтримку функціонування закладу, можуть суперечити їхній основній меті — служити суспільству, а не отримувати прибуток.

Наприклад, здача в оренду частини приміщень може приносити дохід, але водночас обмежувати доступність цих приміщень для учнів чи студентів, що суперечить публічному інтересу. Аналогічно, надання платних послуг (наприклад, курсів чи тренінгів) може створювати нерівність у доступі до освіти, що суперечить конституційним принципам. У міжнародній літературі цю проблему аналізував Бертон Кларк у книзі *The Higher Education System* (1983), де він вказує, що комерціалізація освіти є неминучою в умовах дефіциту ресурсів, але потребує чіткого правового регулювання, щоб уникнути зловживань. В

Україні таке регулювання поки що недостатньо розвинене, що посилює конфлікт інтересів. [64]

Критерії розрізнення юридичних осіб публічного права в освітній сфері

Спосіб створення: Відповідно до статті 81 Цивільного кодексу України, юридичні особи публічного права створюються на підставі розпорядчого акта органу державної влади або місцевого самоврядування. Стаття 22 Закону України «Про освіту» визначає, що заклади освіти можуть бути юридичними особами як публічного так і приватного права, адже права та обов'язки закладу освіти, передбачені цим Законом та іншими законами України, має також фізична особа - підприємець або структурний підрозділ юридичної особи приватного чи публічного права, основним видом діяльності якого є освітня діяльність. Фізична особа - підприємець або структурний підрозділ юридичної особи приватного чи публічного права, освітня діяльність якого перестає бути основним видом його діяльності, втрачає права і обов'язки, у тому числі права на пільги, передбачені законодавством для закладу освіти [47].

Наприклад, національні університети, такі як Київський національний університет імені Тараса Шевченка, заснуються постановами Кабінету Міністрів України (Постанова КМУ від 05.11.1993 № 893), що вказує на їх приналежність до юридичних осіб публічного права, на що вказує частина друга статті 167 Цивільного кодексу України, яка регламентує створення державою юридичних осіб публічного права, до яких належать і навчальні заклади, у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом. Таке формулювання в Цивільному кодексі прямо вказує на головний критерій юридичних осіб публічного права – мета та порядок створення.

Натомість комунальні заклади освіти, як-от загальноосвітні школи, створюються рішеннями місцевих рад. Прикладом є рішення Київської міської ради від 22.03.2018 № 415/4519 про створення комунального закладу "Спеціалізована школа № 47".

Мета діяльності: Юридичні особи публічного права в освіті мають на меті реалізацію публічних функцій, таких як забезпечення доступності освіти та підготовка кадрів для потреб держави. Наприклад, державні виші, як-от Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, спрямовані на підготовку педагогів, що відповідає державним інтересам. Водночас органи управління освітою, як Міністерство освіти і науки України, виконують адміністративні функції, координуючи діяльність закладів освіти. Відмінність у меті діяльності між цими суб'єктами впливає на їхній правовий статус і обсяг повноважень.

Джерело фінансування: Основним джерелом фінансування юридичних осіб публічного права в освіті є державний або місцевий бюджет. Наприклад, відповідно до Закону України "Про освіту" (стаття 61), державні заклади освіти фінансуються з держбюджету, а комунальні — з місцевих бюджетів.

Організаційно-правова форма: У сфері освіти юридичні особи публічного права найчастіше виступають у формі бюджетних установ (наприклад, школи, виші) або державних органів (Міністерство освіти і науки). Рідше трапляються казенні підприємства, наприклад, у сфері видавничої діяльності, пов'язаної з освітою (ДП "Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво 'Освіта'"). Організаційно-правова форма впливає на підзвітність таких суб'єктів: бюджетні установи підпорядковуються засновнику (державі чи громаді), що підтверджується статтею 23 Бюджетного кодексу України.

Юридичні особи публічного права в освітній сфері України відіграють важливу роль у забезпеченні права на освіту, поєднуючи в собі публічні функції держави та участь у цивільних правовідносинах. Їхньою ключовою ознакою є реалізація суспільного інтересу, що проявляється в наданні доступної та якісної освіти, а також в управлінні майном, закріпленим за ними державою чи громадою. Водночас їхня двоїста природа — як суб'єктів публічного і приватного права — породжує проблеми, зокрема нечіткість правосуб'єктності, обмеження автономії через контроль засновників та конфлікти між суспільними цілями й комерційною діяльністю. Ці виклики ускладнюють ефективну участь

таких закладів у правовідносинах, вимагаючи вдосконалення законодавства для чіткого розмежування їхніх повноважень, посилення реальної автономії та гармонізації публічних і приватноправових аспектів діяльності.

Юридичні особи публічного права в енергетичній сфері: особливості, критерії розрізнення та проблеми участі у правовідносинах

Юридичні особи публічного права в енергетичній сфері України є важливими суб'єктами, які забезпечують функціонування стратегічно значущої галузі, що має безпосередній вплив на економіку, суспільство та національну безпеку. До таких суб'єктів належать державні підприємства, установи та організації, наприклад, НАК "Нафтогаз України", ДП "Енергоатом" чи державні органи управління, такі як Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Їхня діяльність регулюється низкою нормативних актів, зокрема Законом України "Про ринок електричної енергії" від 13.04.2017 № 2019-VIII [50] та Законом України "Про ринок природного газу" від 09.04.2015 № 329-VIII, які визначають їхній особливий статус і повноваження.

Основною особливістю юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері є їхнє призначення — реалізація суспільного інтересу, що полягає в забезпеченні стабільного енергопостачання, доступності енергетичних ресурсів для населення та підтримці енергетичної незалежності держави. Ці суб'єкти часто наділені монопольними функціями, наприклад, управління магістральними мережами чи видобутком стратегічних ресурсів, що відрізняє їх від приватних енергетичних компаній. Вони також мають право управляти державним майном (електростанціями, газопроводами тощо) на умовах оперативного управління чи господарського відання, але не можуть вільно розпоряджатися ним без згоди засновника — держави.

Розмежування юридичних осіб публічного та приватного права в енергетичній сфері відбувається за кількома критеріями. По-перше, це мета створення: публічні суб'єкти орієнтовані на суспільні цілі, тоді як приватні — на прибуток. По-друге, джерело створення — публічні особи засновуються

розпорядчим актом держави, а приватні — за ініціативою фізичних чи юридичних осіб. По-третє, майновий критерій: майно публічних суб'єктів належить державі, а приватних — їхнім засновникам. Нарешті, ступінь автономії: юридичні особи публічного права мають обмежену самостійність через необхідність узгодження ключових рішень із державними органами, що контрастує з більшою свободою приватних компаній.

Участь юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері у правовідносинах супроводжується низкою проблем. Однією з них є подвійність їхньої правової природи: з одного боку, вони виконують державні функції (регулювання ринку, забезпечення енергобезпеки), з іншого — беруть участь у цивільних відносинах (укладають договори постачання, оренди чи закупівлі). Ця невизначеність ускладнює їхню правосуб'єктність, адже виникає питання, чи застосовувати до них норми публічного чи приватного права у спірних ситуаціях. Наприклад, коли державне підприємство укладає комерційний контракт, але його дії обмежені державними тарифами чи бюджетними рамками, це може призводити до конфліктів із контрагентами.

Ще однією проблемою є обмеження автономії. Хоча такі суб'єкти наділені правом укладати договори та управляти майном, їхні дії часто потребують погодження з Кабінетом Міністрів України чи профільними міністерствами, що знижує оперативність і конкурентоспроможність. Конфлікт інтересів також є актуальним: необхідність забезпечувати доступність енергії для населення може суперечити комерційним цілям, як-от залучення доходів від експорту чи платних послуг. Наприклад, ДП "Енергоатом" змушене продавати частину електроенергії за регульованими тарифами, що не завжди покриває витрати, тоді як приватні компанії можуть орієнтуватися на ринкові ціни.

У міжнародній літературі ці питання також широко досліджуються. Наприклад, у книзі *Energy Law in Europe* (2016) під редакцією Марти Роггенкампа зазначається, що в країнах ЄС юридичні особи публічного права в енергетиці (наприклад, державні оператори мереж у Франції чи Німеччині) мають чітко визначені межі автономії, що дозволяє уникати конфліктів між

ринковими та суспільними цілями [83]. У США, як зазначає Вільям Бойд у статті "Public Utility and the Low Carbon Future" (2019), державні енергетичні компанії часто діють через спеціальні статути, що балансують їхню комерційну та публічну ролі [66]. В Україні подібна чіткість відсутня, що посилює правову нестабільність.

Юридичні особи публічного права (ЮОПП) відіграють ключову роль у функціонуванні енергетичної сфери, поєднуючи виконання суспільно значущих функцій із участю в ринкових відносинах. У цьому контексті важливо розібратися в їхній сутності, правосуб'єктності та практичних аспектах діяльності, спираючись на теоретичні засади, міжнародний досвід та реальну судову практику.

Правосуб'єктність ЮОПП в енергетичній сфері

Як було визначено раніше, правосуб'єктність – це здатність бути носієм прав і обов'язків у правових відносинах. Для ЮОПП в енергетичній сфері вона має свої особливості:

1. Правоздатність: ЮОПП отримують правоздатність із моменту створення, але її обсяг чітко обмежений цілями, визначеними законом чи установчими документами. Наприклад, "Укренерго" не може займатися виробництвом електроенергії, оскільки це виходить за межі його правоздатності, визначеної Законом "Про ринок електричної енергії" [50].
2. Дієздатність: Реалізується через органи управління (наприклад, правління чи наглядова рада), але часто залежить від погодження з державними органами. Так, НКРЕКП як регулятор має широкі повноваження, але ключові рішення можуть потребувати узгодження з Кабінетом Міністрів.
3. Деліктоздатність: ЮОПП несуть відповідальність за порушення своїх обов'язків, хоча в деяких країнах ця відповідальність може бути субсидіарною з державою.

Міжнародний досвід розкриває додаткові аспекти правосуб'єктності. У Великій Британії Ofgem (Office of Gas and Electricity Markets) поєднує адміністративні функції (видання нормативних актів) із цивільно-правовими

(укладання угод із приватними операторами), що підтверджує його гібридну правосуб'єктність, обмежену Electricity Act 1989 [53]. У Німеччині оператори мереж, такі як TenneT, діють на основі принципу "öffentliche Aufgabe" (публічне завдання), що підкреслює пріоритет суспільних інтересів, але не виключає ринкової діяльності [54]. У Франції оператор RTE (Réseau de Transport d'Électricité) має спеціальну правоздатність, яка дозволяє компенсувати збитки споживачам у разі перебоїв, що є проявом його деліктоздатності [55].

В Україні правосуб'єктність ЮОПП схожа, але має локальні особливості. Наприклад, НКРЕКП видає ліцензії та встановлює тарифи, але її дієздатність обмежена необхідністю узгоджень із вищими органами влади. "Укренерго" як оператор передачі не може торгувати енергією, що чітко окреслює його правоздатність [50].

Судова практика в Україні ілюструє, як теоретичні аспекти правосуб'єктності застосовуються на практиці. Створення ЮОПП: спір щодо "Оператора ГТС України" У 2019–2020 роках відбувся анбандлінг оператора газотранспортної системи від НАК "Нафтогаз України" відповідно до Закону "Про ринок природного газу". У справі № 918/686/21 Об'єднана палата Касаційного господарського суду Верховного Суду (постанова від 3 листопада 2023 року) розглядала правомірність дій НКРЕКП щодо регулювання діяльності "Оператора ГТС" [51]. Суд визнав, що НКРЕКП має право встановлювати тимчасові правила (наприклад, маржинальні ціни на газ) для стабільності ринку, що підтверджує її дискреційні повноваження як ЮОПП.

Постанова Верховного Суду від 26 липня 2023 року також є важливим прикладом який розкриває особливості правосуб'єктності юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері. У вказаній справі ТОВ "ДТЕК Східенерго" оскаржувало штраф від НКРЕКП за порушення ліцензійних умов [52]. Суд встановив, що НКРЕКП діяла в межах своїх повноважень, адже має право регулювати суб'єктів ринку для забезпечення суспільних інтересів (наприклад, запасів вугілля для електростанцій). Цей кейс показує межі дискреції ЮОПП.

Судова практика містить і інші приклади особливості участі ЮОПП в правовідносинах. Так, у справі № 905/1369/18 (постанова Верховного Суду від 10 грудня 2021 року) постачальник електроенергії вимагав стягнути кошти за самовільне споживання електроенергії Квартирно-експлуатаційним відділом міста Луганськ [56]. Суд визнав, що ЮОПП (електропередавальна організація) може припинити постачання за умови належного оформлення порушень, підкреслюючи важливість процедурного дотримання. Цей прецедент дозволяє зробити висновок, що правосуб'єктність юридичних осіб публічного права спирається на їх головне завдання, а саме захист державних інтересів шляхом забезпечення безперебійного енергопостачання та функціонування стабільного ринку енергоресурсів в Україні.

Аналіз корпоративного управління в юридичних особах публічного права енергетичної сфери

Додатковим важливим аспектом, що безпосередньо впливає на діяльність юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері є корпоративне управління. Так як в Україні більшість таких юридичних осіб публічного права керуються саме такою моделлю управління, цей фактор є дуже вагомим для виконання юридичними особами їх суспільно значущих функцій з охорони державних інтересів, а корпоративне управління та його кращі практики є визначальним механізмом щодо прийняття рішень, формування автономії та правосуб'єктності юридичних осіб та розподілу повноважень між органами управління. В енергетичній сфері, де ЮОПП, такі як НАК "Нафтогаз України" чи ДП "Енергоатом", відіграють стратегічну роль, корпоративне управління набуває особливого значення через необхідність поєднання державного контролю з ринковими принципами.

Відповідно до пункту 16-1 частини другої статті 5 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" від 21.09.2006 № 185-V, ЮОПП енергетичної сфери, що відносяться до державних унітарних підприємств та в статуті яких більше 50 відсотків часток належать державі, зобов'язані створювати наглядові ради, до складу яких входять як представники держави,

так і незалежні члени [77]. Конкретні вимоги до складу наглядових рад, включно з обов'язковим залученням незалежних членів, регулюються Постановою КМУ від 10.03.2017 № 142, яка затверджує Типове положення про наглядову раду [78].

Таким чином, відповідно до пункту 2 порядку Суб'єкт управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління державним унітарним підприємством (далі - суб'єкт управління), приймає рішення про утворення на державному унітарному підприємстві (далі - підприємство) наглядової ради згідно із затвердженими Кабінетом Міністрів України критеріями, відповідно до яких утворення наглядової ради є обов'язковим на державних унітарних підприємствах та в господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. Незалежні члени покликані забезпечити об'єктивність у прийнятті рішень, зокрема щодо стратегічних інвестицій чи міжнародного співробітництва. Наприклад, у ДП "Енергоатом" відповідно до пункту 2 Положення про наглядову раду акціонерного товариства "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1420 наглядова рада є колегіальним органом, що забезпечує захист прав акціонера і в межах компетенції, визначеної законом та Статутом акціонерного товариства "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" (далі - Статут), здійснює управління акціонерним товариством "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" (далі - товариство), а також контролює та регулює діяльність правління. [85]. Ці приклади слугують підтвердженням ключової ролі наглядових рад у корпоративному управлінні юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері та їх забезпеченні ефективного здійснення головних функцій таких юридичних осіб, а саме, як було вказано раніше, захист державних інтересів з питань постачання та вироблення енергоресурсів. Проте на практиці повноваження наглядових рад часто обмежуються через необхідність узгодження ключових рішень із профільними органами, такими як Міністерство енергетики чи НКРЕКП, що впливає на оперативність і автономію ЮОПП і може

призвести до неефективного управління відповідно кращих практик корпоративного управління.

Баланс між державним контролем і ринковими принципами

Корпоративне управління в ЮОПП енергетичної сфери прагне відповідати міжнародним стандартам, зокрема Рекомендаціям ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами (2015), які в розділі III «Підприємства державної форми власності на ринку», до категорії яких відносяться більшість юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері, наголошують на розмежуванні функцій держави як власника та регулятора, прозорості управлінських процесів, забезпечення конкурентного середовища та справедливої конкуренції на ринку, коли підприємства державної форми власності беруть участь у господарській діяльності [80]. В Україні ці принципи частково впроваджено через реформи, які покликані покращити баланс між державним контролем та належного здійснення господарської діяльності юридичними особами публічного права в енергетичній сфері з урахуванням ринкових принципів. Яскравим прикладом реформування системи корпоративного управління юридичних осіб публічного права в енергетичній сфері є ситуація, яка виникла навколо наглядової ради НАК "Нафтогаз України". Так, відповідно до річного звіту компанії за 2021 рік, Уряд ухвалив остаточне рішення про початок відкритого, прозорого процесу призначення всіх членів наглядової ради у вересні 2021 року, який базується на пошуку кандидатів з конкретними кваліфікаціями. Після цього чинні на той момент члени наглядової ради подали заяви про відставку. Кабінет Міністрів розпустив наглядову раду Компанії 27 вересня 2021 року через загострення конфлікту між попередньою наглядовою радою та членами правління, та оголосив новий конкурс на заміщення вакантних посад у керівному органі. Відповідно до заявленого плану Уряду, нова наглядова рада повинна була бути обрана та призначена до кінця 2021 року. Роль Компанії полягала в тому, щоб залучити фірму з підбору менеджерів вищої ланки, яка б допомогла Номінаційному комітету. Номінаційний комітет складається з декількох членів Кабінету Міністрів,

представників МФІ (міжнародних фінансових інституцій) та Європейської комісії, які мають дорадчий, але де-факто ключовий голос [81]. В результаті, новий склад наглядової ради було сформовано з урахуванням потреби залучення міжнародних партнерів і підвищенню прозорості в управлінні Компанією, що гармонізує з кращими практиками корпоративного управління, а втручання Уряду в цьому випадку є прикладом ідеального забезпечення балансу між виконання державою функцій регулятора та ринковими принципами прозорості та ефективності.

Водночас окремі проблеми в дотриманні балансу між державним контролем та ринковими принципами залишаються. Наприклад, у НЕК "Укренерго" рішення щодо тарифів на передачу електроенергії чи фінансування модернізації мереж підлягають затвердженню НКРЕКП, що обмежує гнучкість компанії в умовах динамічного ринку [82]. Як зазначається в книзі за авторством Марти Роггенкампф *Energy Law in Europe*, такий підхід контрастує з практикою країн ЄС, де державні оператори, як-от німецька TenneT, мають більшу свободу у корпоративному управлінні та формуванні тарифної політики за умови дотримання чітких регуляторних стандартів, маючи при цьому широкі дорадчі повноваження у здійсненні Міністерством Економіки ФРН політики з корпоративного управління юридичними особами публічного права в енергетичній сфері, наприклад щодо тендерних процедур або управління фондом MER, що впливає на формування тарифної політики для підприємств за екологічною ознакою та принципом «хто більше забруднює, той більше платить» [83]. Такий підхід свідчить про дотримання ідеального балансу між державним контролем та самостійності юридичних осіб у виконанні своїх функцій, що в результаті забезпечує конкурентність ринку, прибутковість юридичних осіб та додатковий експертний нагляд над здійсненням Урядом політики в сфері енергетики. Причина ефективності такого підходу полягає в залишенні в руках держави широкого спектру рушіїв впливу та засобів регулювання, проте при цьому надаючи державним компаніям можливість впливати на вітально важливі аспекти державної політики для забезпечення ефективності.

В Україні ж надмірна залежність від погоджень із державними органами знижує дієздатність ЮОПП, ускладнюючи швидке реагування на виклики, як-от енергетичні кризи чи інтеграція до ENTSO-E, що в результаті призводить до неефективного управління підприємствами та до їх збитковості. Так, відповідно до фінансового звіту НАК "Нафтогаз України" за 2022 рік, фінансовий збиток Компанії сягнув понад 40 млрд гривень за підсумками 2022 року.

Корпоративне управління в ЮОПП стикається з кількома викликами, які обмежують їхню ефективність. Однією з основних проблем є недостатня прозорість рішень. Хоча стаття 2 Закону України "Про відкритість використання публічних коштів" від 11.02.2015 № 183-VIII зобов'язує державні підприємства оприлюднювати інформацію про свою діяльність, значна частина рішень наглядових рад залишається обмежено доступною [84]. Наприклад, у 2021 році зміна керівництва НАК "Нафтогаз України" викликала суспільний резонанс через відсутність належного обґрунтування, що підірвало довіру до наглядової ради та призвело до критики з боку міжнародних партнерів, про що зазначалось раніше.

Іншою проблемою є конфлікти між наглядовими радами та державними органами. У ДП "Енергоатом" стратегічні ініціативи, як-от експорт електроенергії чи модернізація блоків АЕС, часто затримуються через необхідність бюджетного фінансування, яке залежить від рішень Кабінету Міністрів [86]. Це створює напругу між комерційними цілями та суспільними обов'язками, такими як забезпечення доступних тарифів для населення.

Політичний вплив на призначення керівництва також залишається суттєвим викликом. Незважаючи на формальні вимоги конкурсного відбору, політичні фактори нерідко впливають на кадрові рішення, знижуючи професійність управління. Звіт Transparency International Ukraine за 2023 рік підкреслює, що державні підприємства, включно з енергетичними ЮОПП, залишаються вразливими до зовнішнього тиску, що перешкоджає впровадженню ефективного корпоративного управління [87].

Міжнародна практика пропонує моделі, які можуть бути корисними для України. У Норвегії державна компанія Equinor діє за принципом чіткого розмежування ролей держави та менеджменту, що дозволяє їй конкурувати на глобальному ринку, зберігаючи виконання суспільних функцій [88]. У Франції оператор електромереж RTE має спеціальний правовий статус, який забезпечує баланс між державним наглядом і комерційною автономією, що сприяє оперативному реагуванню на енергетичні виклики [89]. В Україні подібна модель потребує доопрацювання, зокрема через посилення незалежності наглядових рад і зменшення бюрократичних бар'єрів.

Отже, корпоративне управління в ЮОПП енергетичної сфери є складним процесом, що поєднує державний контроль із ринковими принципами. Створення наглядових рад із незалежними членами, орієнтація на стандарти ОЕСР і спроби підвищити прозорість є важливими кроками вперед. Проте недостатня автономія, конфлікти повноважень і політичний вплив залишаються перешкодами. Для підвищення ефективності ЮОПП необхідно чітко розмежувати функції держави як власника та регулятора, посилити роль наглядових рад і мінімізувати зовнішній тиск, що сприятиме зміцненню їхньої правосуб'єктності.

ЮОПП створюються державою для реалізації суспільно значущих цілей, що відрізняє їх від юридичних осіб приватного права, які переслідують комерційну вигоду. Підрозділ 2.1 підкреслює, що публічний інтерес є ключовою ознакою ЮОПП, яка проявляється в захисті прав громадян, управлінні державним майном та виконанні стратегічних завдань. Ця характеристика є спільною для всіх ЮОПП: в освіті вона реалізується через забезпечення доступної освіти, в енергетиці — через гарантування стабільного енергопостачання та національної безпеки. Однак публічний інтерес ускладнює їхню участь у цивільних правовідносинах, оскільки вимагає балансу між ринковими механізмами та державними пріоритетами.

Спеціальна правоздатність ЮОПП обмежує обсяг їхніх прав і обов'язків, що відрізняє їх від універсальної правоздатності приватних юридичних осіб. Як зазначено в підрозділі 2.1, правоздатність ЮОПП визначається актом про створення, але її невизначеність у Цивільному кодексі України породжує труднощі в майнових і договірних відносинах. Підрозділ 2.2 конкретизує цей аспект: в освіті заклади обмежені у комерційній діяльності, щоб не порушувати конституційні принципи, тоді як енергетичні ЮОПП, наприклад ДП "Енергоатом", діють у межах регульованих тарифів і монопольних функцій. Ця спільна риса підкреслює потребу законодавчого уточнення меж правосуб'єктності ЮОПП.

Майнові відносини ЮОПП характеризуються похідним правом на майно, закріплене за ними державою на праві господарського відання чи оперативного управління. Підрозділ 2.1 акцентує, що ЮОПП несуть повну відповідальність за зобов'язаннями, але нечіткість регулювання ускладнює визначення меж такої відповідальності. Підрозділ 2.2 ілюструє галузеві особливості: в освіті комерційне використання майна може суперечити суспільним цілям, в енергетиці державне майно, як електростанції чи мережі, є стратегічним, що посилює державний контроль і обмежує автономію. Ці виклики вказують на необхідність уніфікації правового режиму майна ЮОПП.

Обмежена автономія ЮОПП є спільною проблемою, що проявляється через залежність від державних органів. Підрозділ 2.1 зазначає, що діяльність ЮОПП підпорядкована державним програмам і контролю, що обмежує їхню самостійність. Підрозділ 2.2 доповнює це прикладами: заклади освіти стикаються з обмеженнями у фінансових і кадрових рішеннях, тоді як енергетичні ЮОПП, такі як НЕК "Укренерго", потребують погодження ключових рішень із НКРЕКП чи урядом, що знижує їхню оперативність. Для вирішення цього питання потрібні механізми децентралізації та посилення реальної автономії.

Двоїста природа ЮОПП як суб'єктів публічного і приватного права створює труднощі у правозастосуванні. У підрозділі 2.1 підкреслено

невизначеність у застосуванні норм до ЮОПП, що підтверджується судовою практикою, зокрема постановою Верховного Суду від 23 вересня 2021 року. Підрозділ 2.2 розкриває галузеві аспекти: в освіті виникає конфлікт між безоплатною освітою та платними послугами, в енергетиці — між доступними тарифами та ринковими доходами. Міжнародний досвід, наприклад практики країн ЄС, показує, що чітке розмежування публічних і приватноправових ролей підвищує ефективність ЮОПП, що є орієнтиром для України.

Корпоративне управління ЮОПП, особливо в енергетичній сфері, відіграє важливу роль, але стикається з викликами прозорості та політичного впливу. Підрозділ 2.2 акцентує на прогресі, досягнутому через створення наглядових рад із незалежними членами в таких ЮОПП, як НАК "Нафтогаз України", але вказує на обмеження через надмірну залежність від державних погоджень. Підрозділ 2.1 опосередковано торкається цього аспекту, наголошуючи на імперативному характері управління ЮОПП, що ускладнює оперативне прийняття рішень. Уніфікація підходів до корпоративного управління могла б сприяти підвищенню ефективності ЮОПП.

Недостатня законодавча врегульованість правового статусу ЮОПП є спільною перешкодою. Підрозділ 2.1 підкреслює прогалини в Цивільному кодексі, які ускладнюють визначення відповідальності та правосуб'єктності ЮОПП, що підтверджують дослідники В.М. Коссак та О.О. Беяневич. Підрозділ 2.2 конкретизує це в галузевому контексті: в освіті нечіткість правового статусу обмежує комерційну діяльність, в енергетиці — ускладнює функціонування в ринкових умовах. Ці проблеми вимагають комплексного реформування законодавства для гармонізації діяльності ЮОПП.

РОЗДІЛ ІІІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

3.1. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб публічного права

Юридичні особи публічного права зазвичай несуть відповідальність у межах, визначених законом, а їхнє майно не може бути стягнуте у приватних спорах без спеціального дозволу. Наприклад, майно держави, закріплене за міністерством, захищене від звернення стягнення. Юридичні особи приватного права відповідають своїм майном перед кредиторами, і їхня відповідальність регулюється загальними нормами цивільного права.

Ще одним проблемним питанням в контексті участі юридичних осіб публічного права в цивільних відносинах є деліктоздатність, головною особливістю якої для юридичних осіб є майновий характер відповідальності. Як було зазначено в минулому підрозділі, юридичні особи публічного права в міру своїх особливостей правосуб'єктності та цивільної дієздатності є носіями зобов'язань і прав публічного характеру. Науковці визначають два основних види цивільно-правової відповідальності юридичних осіб публічного права – деліктна та договірна, при цьому, особливість правового статусу юридичних осіб публічного права дозволяє перенесення деліктної відповідальності за цивільно-правовими зобов'язаннями та заподіяну такими юридичними особами шкоду на державу, за умови виконання юридичною особою своїх публічних функцій в момент завдання шкоди. Ще одним видом відповідальності юридичних осіб публічного права виокремлюють субсидіарну відповідальності за борги юридичних осіб публічного права. При цьому, слід зазначити, що вищеописане перекладення відповідальності на державу є скоріш винятком ніж загальним правилом. Парасюк В.М зазначає, що у ч.1 ст.176 ЦКУ стверджується, що: «Держава, АР Крим, територіальні громади не відповідають за зобов'язаннями створених ними юридичних осіб. До винятків із цього правила належать випадки

відшкодування шкоди, передбачені ч. 7 ст. 77, ст. ст. 1173–1176 ЦК України. Особливістю визначених виняткових правил є правовий режим майна юридичних осіб публічного права. Як слушно зауважує О. Первомайський, звернення стягнення на майно будь-якої юридичної особи публічного права можна розглядати як звернення стягнення на майно самої держави чи певної територіальної громади, оскільки саме вони залишаються власниками майна, переданого органу державної влади чи органу місцевого самоврядування тощо.»[\[13, с. 3-4\]](#), [\[93\]](#).

Юридичні особи публічного права виступають у цивільно-правових відносинах нарівні з іншими суб'єктами. Це положення загалом не суперечить ст. 82 ЦК України, відповідно до якої на юридичних осіб публічного права в цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом. Вони зобов'язані належно здійснювати свою діяльність у цивільних правовідносинах, не порушуючи права та законні інтереси інших суб'єктів. За загальним правилом, юридична особа відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном. Це положення пролонгує свою дію аж до можливості визнання юридичної особи банкрутом. Однак цілком імовірними є випадки, до яких не видається за можливе застосувати розглядувану процедуру. В. Блащук із цього приводу зауважує, що неприйнятним є, наприклад, вилучення державними виконавцями в правоохоронного органу комп'ютерів, призначених для зберігання баз даних на правопорушників, або продаж із прилюдних торгів майнового комплексу казенного підприємства, яке здійснює діяльність, провадження котрої закон дозволяє виключно юридичним особам указаної категорії [\[12, с. 56\]](#).

Також існують і інші види відповідальності юридичних осіб публічного права. Як зазначає Сабодаш Р.В, стаття 96 ЦКУ закріплює самостійну відповідальність юридичної особи за усіма зобов'язаннями усім своїм майном. «Ч.2 176 ЦКУ регламентує відсутність відповідальності держави за зобов'язаннями юридичних осіб публічного права. Особливості відповідальності юридичних осіб публічного права за прийнятими на себе зобов'язаннями

встановлюються нормами бюджетного та інших галузей публічного права через категорії «бюджетне зобов'язання», «бюджетні асигнування», «бюджетний період». Також низка особливостей передбачена спеціальними законодавчими актами, що регулюють правовий статус окремих організаційно-правових форм юридичних осіб (напр., п. 13 ст. 6 Закон України «Про холдингові компанії в Україні»), законодавством про відновлення платоспроможності боржника (в частині запровадження мораторію на порушення справи про банкрутство деяких державних підприємств) тощо. Так, згідно з п. 7 ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджетне зобов'язання - це будь-яке здійснене відповідно бюджетними асигнуваннями розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому. Слід зазначити, що бюджетне асигнування - це повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження (п. 6 ст. 2 Бюджетного кодексу України). При цьому бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня цього ж року.»[\[14, ст 3-4\]](#)

Основною проблемою таких меж компетенції юридичних осіб публічного в бюджетних асигнуваннях є той факт, що межі компетенцій тої чи іншої посадової особи такої юридичної особи є доволі розмитими, в той же час держава не зобов'язана покривати зобов'язання за бюджетні кошти, взяті на себе з недостатньою кількістю повноважень або відсутністю бюджетних асигнувань (ч. 4 ст. 48 бюджетного кодексу України) [\[15\]](#). При цьому, юридична особа не звільняється від відповідальності за прийнятими на себе зобов'язаннями, адже при порушеннях бюджетного кодексу при операціях з такою юридичною особою не буде можливості стягнути плату за послуги чи товар. За статтею 617 Цивільного кодексу України встановлено, що боржник звільняється від зобов'язання тільки якщо доведе наявність обставин

непереборної сили(казус), а відсутність грошей не вважається обставиною непереборної сили.

Проте, судова практика демонструє нам зворотню ситуацію і визначає певні механізми ухилення юридичних осіб публічного права від відповідальності за обставин описаних вище.

Рішення Господарського суду Чернігівської області від 22 квітня 2009 року у справі № 11/73 [\[16\]](#) у відмовленні позову підрядника стягнення коштів за виконання робіт з юридичної особи публічного права «Управління капітального будівництва Чернігівської обласної державної адміністрації» і зазначив, що відповідач не мав права розпорядження бюджетними коштами і виступає лише замовником по договору. Ці факти довели суд до висновку, що відсутність бюджетного фінансування роблять неможливим виконання договору зі сторони замовника та відмовив у задоволенні позову.

Іншою стороною відповідальності юридичних осіб публічного права є притягнення до відповідальності посадових осіб. Вищезгадані в розділі 2.1 судові рішення допомагають не тільки поглибити розуміння сутності юридичних осіб публічного права, а і допомогти у виокремленні поняття відповідальності таких юридичних осіб. Раніше було описано, що однією з ознак юридичної особи публічного права є застосування до її посадових осіб положень закону «Про запобігання корупції», а тому буде доречно виокремити цей вид відповідальності на одному рівні з порушеннями бюджетного законодавства та неможливістю виконувати свої зобов'язання. , вирок суду міста Лиман від 01.12.2017 КП № 236/3186/17 та постанова Лисичанського міського суду від 01.07.2016 № 415/3104/16-п, що були згадані раніше, є підтвердженням судової практики, щодо притягнення до відповідальності посадовців юридичних осіб публічного права на корупційному ґрунті, що дає підстави вказати, що основна відповідальність юридичних осіб публічного права впливає з корупційних ризиків та порушень бюджетного законодавства, що в майбутньому робить неможливим або сильно ускладненим участь такої юридичної особи в нормальному цивільному обороті та відповідати за всіма зобов'язаннями[79].

Отже, говорячи про відповідальність юридичних осіб публічного права знову одразу постає питання недорегульованості законодавством таких правовідносин, адже для цього типу юридичних осіб не встановлено ніяких особливостей в порядку притягнення до відповідальності, при цьому наявна практика є неоднозначною та суперечить деяким положенням Бюджетного та Цивільного кодексу України, що ще раз підкреслює важливість розробки та опублікування нового спеціалізованого законодавства для юридичних осіб публічного права для уникнення таких ситуацій в майбутньому та усунення прогалин в законодавстві задля кращої інтеграції в законодавство ЄС, де проте, в основному, як поняття, так і відповідальність юридичних осіб урегульовано в Цивільних кодексах держав.

3.2 Особливості розгляду спорів між юридичними особами публічного права

Юридичні особи публічного права (ЮОПП) є унікальними суб'єктами цивільних правовідносин, оскільки поєднують виконання суспільних функцій із участю у приватноправових відносинах. Їхня участь у цивільно-правових спорах характеризується спеціальною правоздатністю, обмеженою автономією, впливом державного регулювання та галузевою специфікою. Цей підрозділ аналізує особливості захисту цивільних прав ЮОПП в Україні, спираючись на законодавство, судову практику, теорію та міжнародний досвід.

Відповідно до ст. 82 ЦКУ, ЮОПП беруть участь у цивільних правовідносинах на рівних засадах з іншими суб'єктами, якщо інше не передбачено законом. Проте їхня правоздатність є спеціальною, тобто обмеженою цілями, визначеними розпорядчими актами чи спеціальним законодавством, такими як Закон України «Про освіту» для закладів освіти чи Закон України «Про ринок електричної енергії» для енергетичних підприємств. Наприклад, комунальний заклад освіти може укласти договори про надання платних послуг, але лише в межах своєї статутної мети, спрямованої на

забезпечення права на освіту. Це відрізняє ЮОПП від юридичних осіб приватного права, які мають універсальну правоздатність і можуть вільно обирати види діяльності. Як зазначає О.В. Дзера, двоїста природа ЮОПП — поєднання публічних функцій із приватноправовими механізмами — створює складнощі у визначенні їхньої ролі у цивільних спорах, адже вони одночасно представляють суспільний інтерес і діють як сторона договору [60].

Представництво ЮОПП у судових спорах здійснюється відповідно до ст. 58 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПКУ) та ст. 55 Господарського процесуального кодексу України (ГПКУ), які передбачають, що юридичні особи діють у суді через свої органи або уповноважених представників [91, 94]. Зазвичай ЮОПП представляють їхні керівники (наприклад, директор закладу освіти чи голова правління державного підприємства) або штатні юристи, які діють на підставі статуту чи довіреності. Проте в окремих випадках, коли спір стосується інтересів держави чи територіальної громади, представництво ЮОПП може здійснювати прокуратура на підставі ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» [31].

Однак представництво прокуратурою не завжди є доцільним і може створювати правові колізії. Згідно зі ст. 131-1 Конституції України, прокуратура виконує функцію представництва лише у виняткових випадках, визначених законом, і не повинна замінювати ЮОПП у спорах, де вони мають достатню процесуальну дієздатність [28]. Наприклад, у майнових спорах, які не стосуються безпосередньо інтересів держави чи громади (наприклад, стягнення боргу за договором поставки), ЮОПП повинні самостійно захищати свої права через власних представників. Як зазначає В.М. Коссак, надмірне залучення прокуратури до спорів за участю ЮОПП може підривати їхню автономію та створювати враження, що держава бере на себе їхні зобов'язання, що суперечить ст. 176 ЦКУ [61].

Проблема правосуб'єктності ЮОПП у процесі посилюється відсутністю чіткого законодавчого регулювання їхньої процесуальної дієздатності. Наприклад, у спорах, пов'язаних із виконанням публічних функцій, таких як

регулювання тарифів в енергетичній сфері, ЮОПП можуть стикатися з обмеженнями, накладеними регуляторними органами, що ускладнює їхню участь у процесі. Міжнародний досвід, зокрема німецька модель, де юридичні особи публічного права мають чітко визначену процесуальну правосуб'єктність, передбачену спеціальними законами, може бути корисним для України [95]. Для вдосконалення механізмів участі ЮОПП у спорах необхідно уточнити в ЦКУ та процесуальних кодексах межі їхньої процесуальної правосуб'єктності, а також чітко визначити випадки, коли представництво прокуратури є виправданим, щоб уникнути надмірного втручання держави в цивільні спори.

Однією з ключових особливостей ЮОПП є їхня обмежена автономія у цивільних правовідносинах. Вони залежать від засновників — держави чи органів місцевого самоврядування, що впливає на їхню поведінку у спорах. Наприклад, Законом України «Про освіту» (ст. 22) передбачено, що заклади освіти підзвітні своїм засновникам у питаннях розпорядження майном. У спорах це проявляється через необхідність отримання погоджень, що може ускладнювати захист прав ЮОПП. В енергетичній сфері підприємства, такі як ДП «Енергоатом» чи НЕК «Укренерго», підпорядковані регуляторним органам, зокрема НКРЕКП, що обмежує їхню свободу у визначенні умов договорів. Як зазначає В.М. Коссак, брак автономії ЮОПП часто призводить до судових спорів, коли контрагенти оскаржують їхні дії, посиляючись на обмеження, встановлені спеціальним законодавством.

ЮОПП використовують загальні способи захисту цивільних прав, передбачені ст. 16 ЦКУ, такі як визнання права, припинення правопорушення, відшкодування збитків чи визнання угод недійсними. Проте їхня специфіка зумовлює особливості застосування цих механізмів. Наприклад, ЮОПП часто ініціюють позови про визнання недійсними договорів, які суперечать публічному інтересу чи виходять за межі їхньої правоздатності. Стягнення збитків з ЮОПП ускладнене через обмежений майновий режим: їхнє майно, закріплене на праві оперативного управління, часто не підлягає стягненню, якщо воно має суспільне значення, як-от інфраструктура чи навчальні приміщення. У

спорах ЮОПП також можуть посилатися на захист інтересів держави чи громади, що додає публічний вимір до цивільних процесів.

Характер спорів за участю ЮОПП залежить від їхньої галузевої належності. У сфері освіти типовими є спори щодо майна чи надання платних послуг. Наприклад, комунальні заклади освіти часто позиваються про стягнення заборгованості за навчання чи оскаржують договори оренди, якщо вони суперечать меті закладу. В енергетичній сфері ЮОПП залучені до спорів щодо тарифів, виконання контрактів чи розподілу ресурсів.

Основною проблемою захисту прав ЮОПП є нечіткість їхнього статусу в ЦКУ. Відсутність чіткого визначення меж правосуб'єктності призводить до неоднакового правозастосування. Як зазначає І.В. Спасибо-Фатєєва, суперечності між ЦКУ та спеціальними законами, наприклад, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб», ускладнюють ідентифікацію ЮОПП у спорах. Колізії виникають і через невідповідність між цивільними та галузевими нормами. Наприклад, енергетичні ЮОПП обмежені регуляторними актами НКРЕКП, що суперечить принципу свободи договору у ЦКУ. Судова практика також виявляє проблему визначення майнової відповідальності ЮОПП, оскільки їхнє майно часто має суспільне значення і не підлягає стягненню[4, с. 75].

Для ефективного захисту прав ЮОПП необхідно уточнити їхній правовий статус у ЦКУ, ввівши чітке визначення та критерії правосуб'єктності. Уніфікація норм щодо майнової відповідальності допоможе врегулювати стягнення за зобов'язаннями ЮОПП, зберігаючи суспільне значення їхнього майна. Гармонізація цивільного та спеціального законодавства усуне колізії, що ускладнюють спори. Міжнародний досвід, зокрема чітке розмежування юрисдикцій у Франції чи принципи прозорості у Великобританії, може бути врахований для вдосконалення судових процедур за участю ЮОПП.

Впровадження таких змін сприятиме підвищенню ефективності захисту прав ЮОПП і відповідності їхньої діяльності сучасним правовим стандартам.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи питання правового регулювання юридичних осіб публічного права в Україні, можна дійти висновку, що даний сектор у законодавстві України є недостатньо врегульованим, від чого не існує жодного єдиного підходу до тлумачення особливостей діяльності юридичних осіб публічного права, їх ознак та відмежування від приватного права. Більш того, наявні колізії в законодавстві тільки підкреслюють наявні проблеми та роблять цей аспект ще більш невизначеним. Щодо імплементації євроатлантичних стандартів та приведення законодавства України до стандартів ЄС теж існують певні неузгодженості, адже модель регулювання юридичних осіб публічного права яку обрала Україна (Конституція та спеціальні закони) відрізняється від закріплення цих норм в Цивільному Кодексі, як у більшості країн Євросони. Згідно із завданнями курсової роботи, визначено поняття та класифіковані юридичні особи публічного права в Україні, визначені та запропоновані можливі підходи щодо вирішення проблем правового регулювання юридичних осіб публічного права в законодавстві та формування системи юридичних осіб в Україні, а також виокремлені та проаналізовані проблемні питання участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах та цивільно-правової відповідальності юридичних осіб публічного права, що дає змогу підкреслити необхідність якомога швидшого доповнення законодавства у сфері юридичних осіб публічного права та прийняття спеціальних законів, щоб регулювали їх діяльність та усунули би колізії в законодавстві щодо особливостей майнових прав та інших аспектів юридичних осіб публічного права.

Дослідження правового регулювання юридичних осіб публічного права (ЮОПП) в Україні, проведене в рамках дипломної роботи, дозволило виявити ключові проблеми їхнього правового статусу, майнових прав, цивільно-правової відповідальності та участі у судових спорах, а також запропонувати шляхи вдосконалення законодавства з урахуванням європейських стандартів. Аналіз нормативно-правової бази, судової практики, наукових джерел і міжнародного досвіду засвідчує, що правове регулювання ЮОПП в Україні залишається

фрагментарним, характеризується колізіями та не відповідає в повній мірі сучасним викликам інтеграції до європейського правового простору. Відповідно до ст. 81 Цивільного кодексу України (ЦКУ), ЮОПП створюються розпорядчим актом державних органів чи органів місцевого самоврядування і мають спеціальну правоздатність, спрямовану на реалізацію суспільного інтересу, що відрізняє їх від юридичних осіб приватного права з універсальною правоздатністю. Проте відсутність чіткого законодавчого визначення ЮОПП, єдиних критеріїв їхньої класифікації та доктринального тлумачення їхньої природи створює невизначеність у правозастосуванні. Науковці, зокрема В. Лемак та О.В. Олькіна, підкреслюють, що брак системного підходу до відмежування ЮОПП від приватних юридичних осіб ускладнює їхню ідентифікацію, особливо в спірних випадках, таких як статус державних акціонерних товариств, наприклад АТ «Державний ощадний банк України». Судова практика, зокрема постанова Верховного Суду від 23 вересня 2021 року у справі № 904/4932/20, підтверджує неоднозначність тлумачення правового статусу ЮОПП у цивільних правовідносинах, що вимагає законодавчого уточнення. Майнові права ЮОПП мають похідний характер, оскільки вони управляють державним або комунальним майном на праві господарського відання чи оперативного управління, не набуваючи права власності, як передбачено ст. 176 ЦКУ. Закон України № 4196-ІХ від 09 січня 2025 року, який набув чинності 28 лютого 2025 року та вводиться в дію з серпня 2025 року, вносить суттєві зміни, замінюючи ці права узуфруктом, що дозволяє ЮОПП лише користуватися майном і отримувати доходи, але обмежує їхню автономію та можливість розпорядження. Це нововведення, передбачене ст. 403 ЦКУ, посилює контроль держави як власника, але створює невизначеність щодо цивільно-правової відповідальності ЮОПП, оскільки майно в узуфрукті не підлягає стягненню за зобов'язаннями. Судова практика, наприклад рішення Господарського суду Чернігівської області від 22 квітня 2009 року у справі № 11/73, демонструє, що ЮОПП часто ухиляються від виконання зобов'язань, посилаючись на відсутність бюджетних асигнувань, що суперечить ст. 617 ЦКУ,

яка не визнає брак коштів обставиною непереборної сили. Цивільно-правова відповідальність ЮОПП обмежена майном, закріпленим за ними, а держава, як правило, не несе відповідальності за їхні борги, крім винятків, передбачених ст. 1173–1176 ЦКУ. Деліктна та субсидіарна відповідальність ускладнена спеціальною правоздатністю ЮОПП та обмеженим майновим режимом, що підтверджує В. Блащук, зазначаючи неприпустимість вилучення майна суспільного значення, наприклад комп'ютерів правоохоронних органів. Практика Європейського суду з прав людини у справі «Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei проти Молдови» (заява № 39745/03, 03.04.2007) вказує на можливість відповідальності держави за дії ЮОПП у разі значного контролю, що актуально для України, де ЮОПП часто залежать від бюджетного фінансування. Проте постанова Верховного Суду від 21 червня 2023 року у справі № 905/1907/21 демонструє непослідовність у визначенні меж відповідальності ЮОПП, що підкреслює потребу в законодавчій уніфікації. Участь ЮОПП у судових спорах характеризується обмеженою автономією та спеціальною правоздатністю, що зумовлює особливості їхньої процесуальної правосуб'єктності. Відповідно до ст. 82 ЦКУ, ЮОПП діють у цивільних правовідносинах на рівних засадах з іншими суб'єктами, але їхня діяльність регулюється спеціальними законами, такими як Закон України «Про освіту» чи «Про ринок електричної енергії». Представництво ЮОПП у судах здійснюється керівниками чи уповноваженими особами на підставі ст. 58 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 55 Господарського процесуального кодексу України, але в окремих випадках, коли спір стосується інтересів держави чи громади, інтереси ЮОПП може представляти прокуратура відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру». Судова практика, наприклад рішення Господарського суду м. Києва від 15 березня 2021 року у справі № 910/5432/20, показує, що надмірне залучення прокуратури може підривати автономію ЮОПП, що суперечить принципу їхньої самостійності у цивільних правовідносинах. Міжнародний досвід, зокрема німецька модель регулювання юридичних осіб публічного права (Körperschaften des öffentlichen Rechts),

демонструє переваги чіткого визначення їхньої правосуб'єктності та процесуальної дієздатності, що забезпечує баланс між суспільними функціями та приватноправовою діяльністю. Аналіз статті Б. Ключковського «Категорія „юридична особа“ з точки зору публічного права» підтверджує, що ЮОПП є інструментом реалізації публічного інтересу, але їхній правовий статус потребує доктринального уточнення, особливо в контексті публічно-правових відносин. Проблеми правового регулювання ЮОПП посилюються скасуванням Господарського кодексу України Законом № 4196-IX, що створює ризик правового вакууму без відповідних змін до ЦКУ чи прийняття спеціалізованого закону про ЮОПП. Імплементация євроатлантичних стандартів, передбачених, зокрема, OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises, ускладнена через відмінності у моделі регулювання ЮОПП в Україні, яка базується на Конституції та спеціальних законах, тоді як у країнах ЄС переважає кодифікація у цивільних кодексах. Для вирішення цих проблем пропонується розробити спеціалізований Закон України «Про юридичних осіб публічного права», який би визначав їхній правовий статус, критерії класифікації, майновий режим, відповідальність і процесуальну правосуб'єктність. Необхідно також гармонізувати норми ЦКУ з галузевими законами, уточнити механізми застосування узурфрукту та врегулювати представництво ЮОПП у судах, обмеживши роль прокуратури винятковими випадками. Адаптація європейського досвіду, зокрема німецької та французької моделей, сприятиме підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності діяльності ЮОПП, забезпечуючи їхню відповідність стандартам ЄС і стабільність цивільного обігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олькіна О.В. Конституціоналізація поняття «юридична особа публічного права». Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 4. С. 69–71. URL: http://pap.in.ua/4_2014/17.pdf.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31–32. Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
4. Спасибо-Фатєєва І.В. Юридичні особи за Цивільним кодексом України / І.В. Спасибо-Фатєєва // Право України. – 2014. – № 2. – С. 70–79.
5. Спасибо-Фатєєва І.В. Деякі розсуди про юридичні особи та їх організаційно-правові форми / І.В. Спасибо-Фатєєва // Право України. – 2007. – № 2. – С. 88–102; С.118 – 123.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
8. Винар Л. В. Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Л., 2006. 19 с.
9. Статут Приватного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» із внесенням змін відповідно до постанови Кабінету міністрів України

від 9 лютого 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2024-%D0%BF#Text>

10. . Примак В. Д. До питань про сенс і критерії розмежування юридичних осіб публічного та приватного права // Юридична Україна. 2004. No 2. С. 43–49.

11. Кузнєцова Н. С. Концептуальні засади інституту юридичної особи в новому цивільному законодавстві України // Матеріали VIII регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні». Секція цивілістичних наук. Львів, 2002. С. 215–216.

12. Блащук Т.В. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах. Приватне право і підприємництво. Вип. 8. 2009. С. 51–56. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2010/PPP_8_2009/Blaschuk.pdf

13. Парасюк, В.М. Механізм застосування цивільно-правової відповідальності до юридичних осіб публічного права, ст. 3-4, URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2980>

14. Сабодаш Р.Б. ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ЗА НЕВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, URL:https://www.researchgate.net/publication/301689219_Problemi_vidpovidalnosti_uridicnih_osib_publicnogo_prava_za_nevikonanna_grosovich_zobov'azan/link/57266d7008aef9c00b88f90f/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19 ; ст.3-4

15. Бюджетний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI (Редакція станом на 01.01.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

16. Рішення Господарського суду Чернігівської області від 22 квітня 2009 року у справі № 11/73- URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/4175773>

16. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

17. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> HYPERLINK
["https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text"](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text)g HYPERLINK
["https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text"](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text)ov.ua/laws/show/1402-19#Text
18. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
19. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 755-IV, редакція 01.01.2024, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
20. Зубар, В. М. (2016). Критерії поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права. Юридичні особи публічного права: участь у цивільному обороті (Матвеевські цивілістичні читання). Київ: Тов: «Білоцерковдрук», 186
21. До розмежування статусу юридичних осіб (їх об'єднань) публічного та приватного права / Ю. Юркевич // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 1. - С. 46-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_1_8
22. Довгерт, А. С. (2016). Деякі зауваження щодо формування системи юридичних осіб в Україні. Юридичні особи публічного права: участь у цивільному обороті (Матвеевські цивілістичні читання). Київ: Тов «Білоцерковдрук», 186.
23. Борисова, В. І. (2005). Публічні утворення як учасники цивільних відносин. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків: Право, 10.
24. Олькіна О.В. Юридичні особи публічного права: постановка проблеми визначення критеріїв розмежування юридичних осіб публічного та приватного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 4. С. 91–93.
25. Борисова В.І. До проблем участі публічних юридичних осіб в цивільних правовідносинах. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

«Трансформація відносин в Україні: організаційно-правові та економічні проблеми». Одеса:ОНУ МОНУ, «Астропринт», 15.05.03. С. 7–8.

26. Майданик, Р. А.; Майданик, Р. А. (ред.) (2010). Юридичні особи публічного права в українській та міжнародній сферах права. Альманах цивілістики ім. Но 3. Київ: Alerta – Центр навчальної літератури, 332.

27. Дзера, Ю. М. (2011). Держава як учасник цивільних правовідносин. Київ, 20.

28. Конституція України: ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

29. Постанова Верховного Суду від 23 вересня 2021 року за позовом заступника прокурора Закарпатської області в інтересах держави в особі Західного офісу Держаудитслужби до: державного підприємства "Ясінянське лісомисливське господарство"; приватного підприємця Кабалука Миколи Миколайовича про визнання недійсним договору купівлі-продажу від 12.06.2019 №82- URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99890006>

30. Щербина В.С. Господарське право України: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2020. – 456 с.

31. 95. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2–3. Ст. 12.

32. Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei проти Молдови: рішення Європейського суду з прав людини від 3 квітня 2007 року, заява № 39745/03. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-80012"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 10.03.2025).

33. Козюбра М. І. Адміністративне право України: підручник. Київ: Ваіте, 2018. 320 с.

34. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.

35. Ромовська З. Українське цивільне право: загальна частина. Київ: Атіка, 2005. С. 297
36. Васильєва В.В. Критерії розмежування юридичних осіб публічного права та юридичних осіб приватного права. Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства. Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 5-6 жовтня 2018 року) / За ред. В.В. Луця. Івано-Франківськ, 2018. С. 37.
37. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»» від 31 жовтня 2018 року № 938, URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-akcionernogo-tovaristva-ukrayinska-zaliznicya>
38. Див. пункт 1.1 Статуту ПрАТ НЕК «Укренерго»; URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2021/09/Statut-Minenergo-2021-1.pdf>.
39. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 року № 568 «Питання акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»»; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/568-2019-п>
40. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) ... від 22 червня 2022 року № 6-р(П)/2022. С. 6-7. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/od_lemak_v.v.pdf.
41. Борисова В. Інститут юридичної особи у праві України. Право України. 2010. № 12. С. 26.
42. Цивільне право: підручник. У 2 т. / За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Т. 1. Харків: Право, 2011. С. 141.

43. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України» від 22 липня 2020 року № 624. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2020-п>.
44. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 9 червня 2021 року у справі № 340/1721/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97930622>
45. Козіна В., Лебединська О. Методичні рекомендації щодо реалізації військовими адміністраціями населених пунктів та їх посадовими особами окремих повноважень ОМС в умовах воєнного стану. За заг. ред. О. Павлюк / Рада Європи, Міністерство розвитку громад і територій України. Страсбург: Рада Європи, 2022. С. 5; URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/830/Metodychni_rekomendatsii_V_iiyskovi_administratsii_realizatsiia-povnovazhen-2772-7349-2998.1.pdf.
46. Дараганова Н.В. Колективні суб'єкти – неюридичні особи: доцільність застосування цього терміну в адміністративному праві. Юридична наука. 2012. № 10. С. 40
47. Закон України «Про освіту» : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15 берез. 2025).
48. Постанова Верховного Суду від 21 червня 2023 року у справі № 905/1907/21, провадження № 12-1гс23. м. Київ. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115377114> (дата звернення: 17 березня 2025).
49. Davies, Gareth T. The Process and Side-Effects of the Harmonisation of European Welfare States / Gareth T. Davies // Jean Monnet Working Paper. – 2006. – No. 02/06. – Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=900934>.

50. Закон України "Про ринок електричної енергії" : від 13.04.2017 № 2019-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 27-28. – Ст. 312.
51. Постанова Верховного Суду у справі № 918/686/21 від 3 листопада 2023 року [Електронний ресурс] / Верховний Суд. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
52. Постанова Верховного Суду у справі № 200/3265/21-а від 26 липня 2023 року [Електронний ресурс] / Верховний Суд. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
53. Prosser T. The Regulatory Enterprise: Government, Regulation, and Legitimacy / Tony Prosser. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 254 p.
54. Schulte-Nölke H. Public Law Entities in the Energy Sector: German Perspective / Hans Schulte-Nölke // Energy Law Review. – 2022. – Vol. 15, Iss. 3. – P. 45–62.
55. Dupont J.-P. Droit public de l'énergie / Jean-Pierre Dupont. – Paris : LexisNexis, 2020. – 320 p.
56. Постанова Верховного Суду у справі № 905/1369/18 від 20 червня 2019 року [Електронний ресурс] / Верховний Суд.
57. Кельзен Г. Загальна теорія права і держави / Ганс Кельзен ; пер. з англ. – Київ : Ін Юре, 2005. – 512 с.
58. Яковлев В.Ф. Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права: Матвєєвські цивілістичні читання, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 10 листопада 2011 р. – К.: Алерта, 2012 – С. 88
59. Луць В.В. Охорона прав підприємницьких товариств (корпорацій) як суб'єктів корпоративних відносин(сторінка 137 книги, занести потім)
60. Дзера О.В. Цивільне право України: Загальна частина / О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 512 с.

61. Коссак В.М. Проблеми правового статусу юридичних осіб публічного права в Україні / В.М. Коссак // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2019. – Вип. 68. – С. 45–53.
62. Беяневич О.О. Господарське право України / О.О. Беяневич. – Київ : Наукова думка, 2017. – 420 с.
63. Постанова Верховного Суду у справі № 607/3690/17 від 19 вересня 2018 року [Електронний ресурс] / Верховний Суд. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76649579>.
64. Clark, Burton R. The Higher Education System: Academic Organization in Cross-National Perspective / Burton R. Clark. – Berkeley : University of California Press, 1983.
65. de Boer, Harry. Higher Education Governance Reforms: Comparing the Netherlands and Lithuania / Harry de Boer, Jon File // Higher Education Governance and Policy. – 2009. – Vol. 1, No. 1. – P. 23–39.
66. Boyd, William. Public Utility and the Low Carbon Future / William Boyd // UCLA Law Review. – 2019. – Vol. 66, Iss. 6.
67. Закон України "Про освіту" : від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39.
68. Закон України "Про ринок електричної енергії" : від 13.04.2017 № 2019-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 27-28.
69. Постанова Кабінету Міністрів України "Про створення державного підприємства "Енергоринок" : від 05.05.2000 № 755 // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 37
70. Закон України "Про Національну поліцію" : від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41.

71. Постанова Верховного Суду у справі № 263/6228/19 від 13 січня 2020 року [Електронний ресурс] / Верховний Суд. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86902748>.
72. Sands P., Klein P. *Bowett's Law of International Institutions*. London: Sweet & Maxwell, 2009. P. 45
73. Борисова В. Теорії сутності юридичної особи: історія і сучасність. Вісник Академії правових наук України. 2001. № 4(27). С. 123
74. Kelsen H. *Pure Theory of Law*. Berkeley: University of California Press, 1967. P. 279
75. Rousseau J.-J. *The Social Contract*. London: Penguin Classics, 1968. P. 62
76. Берман Г.Дж. Право і революція. Формування західної традиції права. Київ: IRIS, 2001. С. 210-216
77. Закон України "Про управління об'єктами державної власності" від 21.09.2006 № 185-V.
78. Постанова КМУ від 10.03.2017 № 142 "Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі" [Електронний ресурс]. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-п#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
79. Постанова Лисичанського міського суду від 01.07.2016 № 415/3104/16-п Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/58747679/> (дата звернення: 09.05.2025).
80. OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises. Paris: OECD Publishing, 2015. 76 p. URL: <https://www.oecd.org/corporate/guidelines-corporate-governance-soes.htm> (дата звернення: 09.05.2025).

81. Річний звіт НАК «Нафтогаз України» за 2022 рік [Електронний ресурс]. Київ: НАК «Нафтогаз України», 2023. URL: <https://www.naftogaz.com/ua/annual-reports> (дата звернення: 09.05.2025).

82. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 01 грудня 2021 року № 2454 «Про встановлення тарифу на послуги з передачі електричної енергії НЕК „Укренерго“ на 2022 рік» [Електронний ресурс]. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2454874-21#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

83. Energy Law in Europe: National, EU and International Regulation / ed. by M. Roggenkamp, C. Redgwell, A. Rønne, I. del Guayo. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2016. 1376 p.

84. Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» від 11 лютого 2015 року № 183-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 16. Ст. 110.

85. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 року № 1420 «Про утворення акціонерного товариства “Національна атомна енергогенеруюча компанія “Енергоатом”» [Електронний ресурс]. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1420-2023-п#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

86. Річний звіт ДП «Енергоатом» за 2022 рік [Електронний ресурс]. Київ: ДП «НАЕК „Енергоатом“», 2023. URL: https://www.energoatom.com.ua/ua/documents/annual_reports (дата звернення: 09.05.2025).

87. Аналіз прозорості та підзвітності державних підприємств України [Електронний ресурс] / Transparency International Ukraine. Київ: Transparency International Ukraine, 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/analiz-prozorosti-ta->

09.05.2025).

88. Equinor Annual Report on Corporate Governance 2022 [Electronic resource]. Stavanger: Equinor ASA, 2023. URL: <https://www.equinor.com/en/investors/annual-reports.html>

89. RTE France. Management Report 2023 [Electronic resource]. Paris: Réseau de Transport d'Électricité, 2024. URL: <https://assets.rte-france.com/prod/public/2024-05/2024-05-27-rte-management-report-2023.pdf>

90. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09 січня 2025 року № 4196-IX. Відомості Верховної Ради України. 2025. № 40. Ст. 382528.

91. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

92. Ключковський Ю.Б. Категорія «юридична особа» з точки зору публічного права. Український часопис конституційного права. 2023. № 4. С. 23–31. URL: <https://www.constjournal.com/pub/4-2023/katehoriia-yurydychna-osoba-tochky-zogu-publichnoho-prava/> (дата звернення: 09.05.2025).

93. Первомайський О.О. Поняття юридичної особи публічного права: окремі недоліки норм чинного законодавства. Приватне право і підприємництво. 2019. Вип. 19. С. 51

94. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 року № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.

95. Zimmermann, R. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 1996. 1248 с.

